

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

IZTOK HOČEVAR

mentorica: doc. dr. MAJA BUČAR

somentor: izr. prof. dr. MATIJA ROJEC

EKOTURIZEM IN VLOGA NEVLADNIH ORGANIZACIJ

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

KAZALO

1. UVOD	4
2. TRAJNOSTNI RAZVOJ (TR).....	7
2.1 DEFINIRANJE POJMA TR.....	7
2.2 IZVOR POJMA »TRAJNOSTNI RAZVOJ«.....	8
2.3 DEKLARACIJA IZ RIA – AGENDA 21.....	11
3. NEVLADNE ORGANIZACIJE (NGO)	16
3.1 MOČ, PRISOTNOST IN ZNAČAJ OKOLJEVARSTVENIH NGO	20
3.2 KANALI OZIROMA MOŽNOSTI SODELOVANJA NGO V MEDNARODNIH ORGANIZACIJAH	22
3.3 USPEŠNI PRIMERI DELOVANJA NGO NA MEDNARODNI RAVNI	23
4. TRAJNOSTNI TURIZEM KOT PANOGA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA.....	25
4.1.OPREDELITEV TURIZMA	25
4.2 MEDNARODNE ORGANIZACIJE IN MEDNARODNO UREJANJE TURISTIČNE INDUSTRIJE	31
5. VPLIVI TURIZMA.....	32
5.1 EKOLOŠKI VPLIV TURIZMA	33
5.2 EKONOMSKI VPLIV TURIZMA.....	35
5.3 DRUŽBENO KULTURNI VPLIVI TURIZMA	38
6. EKOTURIZEM.....	41
7. POMEN EKOTURIZMA NA PRIMERU KOSTARIKE.....	45
7.1 TURIZEM IN ZAŠČITENA PODROČJA KOSTARIKE.....	45
7.2 LOKALNI REZERVAT SANTA ELENA – DEŽEVNI GOZD – KOSTARIKA	46
7.3 KORISTI EKOTURIZMA NA PRIMERU KOSTARIKE.....	51
8. RAZVOJ EKOTURIZMA NA PRIMERU KRALJEVINE TAJSKE.....	53
8.1 TURISTIČNI VIRI	53
8.2 TURISTIČNI TRG.....	54
8.3 TURISTIČNE STORITVE	56
8.4 IZOBRAŽEVANJE IN POVEČEVANJE ZAVESTI O OHRANJANJU OKOLJA	57
8.5 SODELOVANJE LJUDI	58
8.6 SORODNE UPRAVNE IN ADMINISTRATIVNE ORGANIZACIJE	58
8.7 POTENCIAL RAZVOJA IN PROBLEMI.....	59
9. KONTROLIRANJE STROŠKOV IN KORISTI EKOTURIZMA.....	61
9.1 MERJENJE EKONOMSKIH STROŠKOV IN KORISTI EKOTURIZMA	61
9.2 MERJENJE EKOLOŠKIH STROŠKOV IN KORISTI EKOTURIZMA.....	62
9.3 MERJENJE DRUŽBENIH STROŠKOV IN KORISTI EKOTURIZMA.....	63
9.4 PRIPOROČILA WTO DRŽAVAM Z EKOTURISTIČNIMI DESTINACIJAMI	64
10. SPREMEMBA POLITIK IN VEČJI POUDAREK NA IMPLEMENTACIJI	65

10.1 SPREMEMBA INSTITUCIJ	65
10.2 OKREPITI SODELOVANJE INSTITUCIJ IN POLITIK, KI NA RAZLIČNIH PODROČJIH STREMIJO K ISTEM CILJU	66
10.3 OMOGOČANJE IN KOORDINACIJA MEDNARODNEGA SODELOVANJA.....	66
10.4 VREDNOTENJE OKOLJU PRIJAZNEGA BLAGA IN STORITEV.....	68
10.5 PROSTOVOLJNE POBUDE	68
10.6 MONITORING IZVAJANJA POLITIK.....	69
10.7 PRENOS IN DELITEV VLOG ODGOVORNOSTI	69
11. ZAKLJUČEK.....	71
12. VIRI	75

SEZNAM KRATIC:

BDP	Bruto domači proizvod
CITES	Konvencija o trgovanju z ogroženimi vrstami divje flore in favne (1975)
DVR	Države v razvoju
GS ZN	Generalna skupščina Združenih narodov
GEO	Globalni okoljski pregled (Global Environmental Outlook)
IUCN	Svetovno združenje za ohranitev narave (World Conservation Union)
NGO	Nevladna organizacija (non-governmental organization)
OECD	Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (Organization for Economic Cooperation and Development)
STO	Slovenska turistična organizacija
TR	Trajnostni razvoj
TT	Trajnostni turizem
UNCED	Konferenca Združenih Narodov o razvoju in napredku (United Nations Conference on Environment and Development)
UNDP	Program Združenih narodov za razvoj (United Nations Development Program)
UNEP	Program Združenih narodov za okolje (United Nations Environmental Program)
UNESCO	Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNF	Fundacija Združenih narodov (United Nations Foundation)
WCED	Svetovna komisija za okolje in razvoj (World Commission for Environment and Development)
WCS	Svetovna strategija za ohranjanje okolja (World Conservation Strategy)
WSSD	Svetovni vrh o trajnostnem razvoju (World Summit on Sustainable Development)
WRI	Svetovni inštitut za vire (World Resource Institute)
WTO	Svetovna turistična organizacija (World Tourism Organization)
WTTC	Svetovni svet za turizem in potovanja (World Tourism and Travel Council)
WWF	Svetovni sklad za naravo (World Wide Fund For Nature)
ZN / OZN	Združeni narodi / Organizacija združenih narodov

»Ljudje niso več zadovoljni samo z deklaracijami. Zahtevajo odločno akcijo in konkretne rezultate. Pričakujejo, da bodo narodi sveta, zdaj ko so problem identificirali, imeli tudi sposobnost delovati.«

— Švedski Premier Olof Palme, čigar država je gostila Stockholmsko konferenco, leta 1972 (prevedel I.H.)

1. UVOD

Turistični tokovi se z leta v leto povečujejo in s tem je turizem postal vodilna industrija v svetovnem gospodarstvu, znotraj turistične industrije pa je prav ekoturizem najhitreje rastoči segment. Ekoturizem je od poznih 80. let naprej postal vodilni segment turistične industrije v številnih državah po vsem svetu. Rast ekoturizma je tesno povezana z vse večjo ekološko osveščenostjo ljudi, za katero imajo velike zasluge prav nevladne organizacije. Čeprav poskušajo po eni strani različna turistična podjetja svojo ponudbo preprosto »preobleči« v ekoturistično preobleko, pa naj bi po drugi strani »pravi« ekoturizem pripomogel k ohranjanju narave, lokalnih kultur in s tem raznolikosti družbe, pa tudi k bolj pravični razdelitvi dobička, ki pri »klasičnem« masovnem turizmu v večini primerov odteka iz držav gostiteljic. Hkrati kar dežujejo opozorila o ekoloških problemih, ki pestijo tako turistične destinacije kot tudi preostali svet, kar še potencira potrebo po iskanju trajnejših rešitev tudi na področju turizma. Pomembno dejstvo je, da se v državah in mestih, ki so turistične destinacije (npr. Francija, Italija, Bahami in Karibsko otočje,...) v času turistične sezone vrši še dodaten pritisk na lokalne vodne vire, odplake, onesnaževanje morskih ekosistemov, ipd. , kar bo končno pripeljalo do uničenja številnih turističnih destinacij za prihodnje generacije.

Relevantnost teme, ki sem si jo izbral za diplomsko nalogo, se mogoče zdi v danem trenutku nekoliko obrobne pomena¹, vendar je zaradi rahle stagnacije v

¹ Mislim predvsem na dogodke ob in po 11. septembru 2001, torej vojni v Afganistanu in Iraku, pogajanja med Severno Korejo, Kitajsko in ZDA, SARS (atipična pljučnica), strah pred verskim fundamentalizmom,...

turizmu ravno pravšnji trenutek za premislek, analizo in sprejetje določenih odločitev glede smeri prihodnjega razvoja ekoturizma oziroma trajnostnega turizma in identifikacijo ključnih dejavnikov in problemov v ekoturizmu.

S statističnimi podatki s področja globalnega turizma, bi želel poudariti vpliv turistične industrije na svetovno in nacionalna gospodarstva, in s tem opozoriti, da gre za nezanemarljiv delež v gospodarstvu, v številnih državah gre celo za »paradnega konja« nacionalnega gospodarstva.

Kljub dejstvu, da je svetovni turizem doživel svoj vrhunec v zadnjem desetletju leta 2002 s kar 708 milijoni prihodov turistov, kar pomeni 1% več kot leta 2003, predvsem zaradi preplaha s epidemijo atipične pljučnice v JV Aziji, kjer je prišlo do upada turistov za kar 9% (12 milijonov), ostaja turistična industrija pomemben vir dohodka v nacionalnih proračunih.

(http://www.world-tourism.org/market_research/facts/barometer/WTOBarom04_1_en.pdf, 12.01.2004)

Ker je ekoturizem najhitreje rastoč segment znotraj turistične industrije, pomembno prispeva k rasti v celotni industriji. Velikokrat je ekoturizem dražji od »masovnega« turizma, vendar zagotavlja določene standarde (predvsem ekološko sprejemljivost), kvaliteto in pristnost. Velik del zaslug za razvoj ekoturizma in širjenja zavesti o ohranjanju okolja pa imajo prav različne nevladne organizacije (NGO). NGO pridobivajo na veljavi prav na vseh področjih družbenega delovanja. Vloga NGO je zelo različna in vendar lahko najdemo skupne značilnosti, ki jih ima večina NGO ne glede na področje delovanja:

- mobilizirajo na nivoju civilne družbe²,
- informirajo, opozarjajo, podajajo iniciative,
- povezujejo in organizirajo »male ljudi«,
- ustanavljajo širše baze podatkov na različnih nivojih,
- sodelujejo pri ustvarjanju nacionalnih in mednarodnih strategij in načrtov razvoja na področju delovanja (www.yale.edu).

NGO so na področju varstva okolja in razvoja ekoturizma zelo aktivne na prav vseh

² Civilno družbo lahko, v svojem najširšem pomenu definiramo, kot sfero družbenega življenja, ki je javno vendar izključuje vladne aktivnosti (Meidinger v Bratton 1994). Michael Bratton opisuje civilno

zgoraj naštetih področjih. Ta področja bi lahko gledali tudi kot funkcije oziroma naloge, ki naj bi jih NGO uresničevale na poti doseganja zelenih ciljev in učinkov. Torej, je širjenje informacij in osveščanje širšega kroga ljudi pomembna naloga NGO, da bi se dolgoročno lahko izvedle spremembe na področju varstva okolja in tudi s tem povezanega ekoturizma oziroma širše gledano trajnostnega razvoja. Prav zavedanje ljudi o problemu onesnaženosti in potrebi po reševanju ali odpravljanju problemov onesnaževanja, pomeni kvalitativni premik v smeri zavedanja lastnih dejanj, ki vplivajo tako na sedanje, predvsem pa na prihodnje generacije.

Hipoteze

1. Vloga nevladnih organizacij je bistvena za razvoj pravega ekoturizma.
2. Nevladne organizacije delujejo kot "glasnik" ljudstva na vseh ravneh (lokalni, nacionalni in mednarodni) delovanja pri uresničevanju ekoturizma kot trajnostnega turizma; kot vrste trajnostnega razvoja na področju turizma.

Metodologija

V nalogi sem analiziral primarne in sekundarne vire na področju trajnostnega razvoja, trajnostnega turizma, ekologije in ekoturizma. Uporabil sem tako deskriptivno, analitično kot tudi primerjalno metodo. Pri poglavju o primerih ekoturizma, pa sem uporabil metodo študije primerov. Določene ugotovitve sem podkrepil s statističnimi podatki.

Struktura

Klasičnemu uvodu, strukturi, hipotezam, metodologiji in drugemu sledi opredelitev trajnostnega razvoja. Sledila bo opredelitev turizma in znotraj turizma opredelitev trajnostnega turizma kot dela trajnostnega razvoja ter ostalih vrst turizma.

družbo kot družbeno interakcijo med gospodinjstvom in državo, za katero je značilno sodelovanje skupnosti, strukture prostovoljnih asociacij in mreže javne komunikacije (Bratton 1994: 22).

V drugem delu se bom posvetil definiciji ter opredelitvi ekoturizma kot novega trenda v turistični industriji. Poskušal bom zaobjeti in pojasniti vse pozitivne učinke, ki jih ima ekoturizem na gospodarstvo, kulturo, naravo in družbo, lokalne, nacionalne in mednarodno skupnost, njegove pomanjkljivosti in pasti. Nato se bom osredotočil na mednarodne vidike urejanja turistične industrije in tokov v svetu. Poskušal bom najti in pojasniti vlogo nevladnih organizacij pri implementaciji ekoturizma v lokalnih in svetovni skupnosti.

V tretjem delu se bom osredotočil na konkretne primere ekoturizma in vlogo nevladnih organizacij pri njegovem načrtovanju in uresničevanju v Kraljevini Tajski in Kostariki. To bo pripeljalo do zaključka in s tem do potrditve ali zavrnitve hipotez, ki sem si jih postavil v uvodu.

2. TRAJNOSTNI RAZVOJ (TR)

2.1 DEFINIRANJE POJMA TR

Kot uvod v poglavje o trajnostnem razvoju (TR) najprej navajam nekaj razmišljanj o TR ter razlogih in opravičenosti TR.

Preprosto rečeno pomeni trajnostni razvoj integracijo ekonomskih, družbenih in okoljskih ciljev družbe, v smislu maksimiziranja človeškega bivanja v sedanjosti brez ogrožanja sposobnosti prihodnjih generacij po zadoščanju njihovih potreb. Zasledovanje TR torej zahteva izboljšanje medsebojne povezanosti in prekrivanja politik na mnogih področjih, da bi se lahko odzvali na zapletene razvojne izzive v prihodnosti. (OECD Observer 2001:2)

»TR je bil predlagan kot model, ki lahko vpliva na ustvarjanje zagona za strukturne spremembe znotraj družbe v smislu zagotavljanja zmožnosti zadovoljevanja potreb tudi za prihodnje generacije. Temeljno upanje je bilo, da bi TR vplival na zviševanje moralnih standardov ljudi po vsem svetu, kar bi se prelilo tudi na ekonomsko področje, ki je kritično za človeški razvoj in obstoj.« (Fennel 2000:13)

Povezava med revščino in okoljsko degradacijo lahko vodi v izrabo virov, nujno potrebnih za preživetje ljudi. Naravni viri neke države, kvaliteta ozračja, voda in

zemlja, predstavljajo skupno dediščino sedanjih in prihodnjih generacij. Usmerjenost v kratkoročne ekonomske cilje, ki bi jih prineslo izkoriščanje izbranih prednosti, ne pomeni blaginje na dolgi rok. Treba je namreč upoštevati, da sta »bodoča rast in vsesplošno izboljšanje kvalitete človeškega življenja odločilno odvisna od kvalitete okolja« (Todaro 1995:325-327).

2.2 IZVOR POJMA »TRAJNOSTNI RAZVOJ«

Izraz oziroma definicijo TR običajno pripisujejo poročilu Naša skupna prihodnost t.i. Brundtlandove komisije, uradno poročilo Svetovne komisije za okolje in razvoj (WCED, 1987), ki TR definira kot **»proces pri katerem so, izkoriščanje virov, smer investicij, orientacija tehnološkega razvoja in institucionalne spremembe v skladu s prihodnjimi in sedanjimi potrebami«**.

Koncept TR se prvič pojavi v Svetovni strategiji za ohranitev narave (World Conservation Strategy - WCS), ki ga je leta 1980 izdal UNEP in Svetovna zveza za ohranitev narave (IUCN). V strategiji je prepoznano dejstvo, da je pri reševanju ekoloških problemov potrebno vložiti napor na dolgi rok in združiti ekološke in razvojne cilje. WCS je predvidela, da naj bi vlade po vsem svetu izvajale lastne nacionalne naravovarstvene strategije, ki pa bi vse upoštevale enega od ciljev zastavljenih v Stockholmu³ in sicer združitev okoljskega in razvojnega planiranja.

³ Konferenca Združenih Narodov o človeškem okolju, organizirana junija 1972 v Stockholmu, je bila dogodek, ki je postavil okolje kot eno glavnih tem na mednarodni ravni. Konferenca je pritegnila tako razvite države kot DVR, odsotna pa je bila SZ in njene zaveznice. Na konferenci je nastala Deklaracija 26. načel in Akcijski načrt z 109. predlogi. Postavljeni so bili tudi konkretni cilji – 10 letni moratorij na komercialni ulov kitov, preprečitev namernega zlivanja motornega olja v morja do leta 1975 ter poročilo do leta 1975 o rabi energije v svetu. Stockholmska deklaracija o človekovem okolju in načela zapisana v njej predstavljata tudi prvo telo »mehkega prava« na področju mednarodnih okoljskih odnosov. Na konferenci je bil ustanovljen tudi UNEP (Program Združenih narodov za okolje) kot »okoljevarstvena zavest sistema ZN«. Prav je, da na tem mestu naštejemo nekatere bistvene spremembe, ki so sledile konferenci v Stockholmu:

- Stockholm je artikuliral pravico ljudi, da živijo »v okolju, katerega kvaliteta dovoljuje dostojno življenje in bivanje«. Od takrat so, številne organizacije kot je tudi Organizacija Afriške Unije in približno 50 držav po vsem svetu, sprejele instrumente ali zapisale v ustave, da priznavajo okolje, kot osnovno človekovo pravico.
- Večino nacionalnih zakonodaj s tega področja je nastalo po Stockholmu. Med leti 1971-75 je bilo sprejetih 31 glavnih okoljevarstvenih zakonov v državah članicah OECD, v primerjavi z

Od leta 1980 je več kot 75 držav začelo razvijati med-sektorske strategije na nacionalnih, regionalnih in lokalnih ravneh. Le-te naj bi opozarjale na pereče okoljske probleme kot so zemeljska degradacija, spremembe in izguba življenjskega prostora, krčenje gozdov, onesnaženost vode in revščina. Vendar pa je do popularnosti izraza TR prišlo prav z zgoraj omenjenim poročilom Brundtlandove komisije leta 1987, najverjetneje zaradi višje stopnje okoljske osveščenosti, kot sedem let prej. Poročilo je bilo napisano na podlagi raziskave o stanju okolja na Zemlji, katero je vodila Gro Harlem Brundtland, takratna norveška premierka, na zahtevo GS ZN. Razlog za raziskavo je imela GS ZN predvsem v zaskrbljujočem tempu ekonomske rasti od 50-ih let dalje. Zato je GS ZN 1984. leta sestavila 22-člansko komisijo iz razvitih in držav v razvoju, da bi sestavila dolgoročno okolje-varstveno strategijo za mednarodno skupnost. »Ključno naravovarstveno skrb v OZN so predstavljale visoke stopnje netrajnostne porabe virov povezane z razvojem, ter vloga onesnaženja pri globalnih okoljskih problemih kot je globalno segrevanje ozračja in tanjšanje ozonskega plašča, ki ogrožata človeško bivanje.« (Holden 2000:162).

Kot znak naraščanja vpliva nevladnega sektorja so nastale številne nove organizacije. V Evropi so zelene stranke začele vstopati v politično areno in članstvo v temeljnih naravo- varstvenih organizacijah se je hitro povečevalo.

(<http://www.unep.org/geo/geo3/english/pdf.htm>, 12.03.2003)

Problematika razvoja v okvirih TR je torej pridobila velik pomen v mednarodnem reševanju problemov, povezanih z varovanjem okolja in skrbjo za izrabo naravnih virov. Države so se z namenom, da bi popravile, kar se da, in hkrati začrtale osnovne smernice nadaljnjega razvoja, povezale na različne načine. Vlade so podpisale številne sporazume, ki naj bi omilili oziroma nadzorovali čezmejno degradacijo okolja.⁴

samo 4. sprejetimi med leti 1956-60, 10. sprejetimi med leti 1960-65 in 18 zakoni, sprejetimi med leti 1966-70.

- Okolje je vstopilo med prioritete številnih regionalnih in nacionalnih agend. Kot primer je bilo pred Stockholmsko konferenco samo okoli 10 ministrstev za okolje; do leta 1982 je imelo že preko 110 držav takšna ministrstva oziroma oddelke (WCED 1987).

⁴ V 70.-ih po Stockholmski konferenci je bila podpisana serija sporazumov o onesnaževanju oceanov (1972 Londonska konvencija o onesnaževanju in 1973 Mednarodna konvencija o preprečevanju onesnaževanja z ladij – MARPOL konvencija), o ogroženih vrstah (1973. Konvencija

Spričo serij industrijskih nesreč v osemdesetih⁵ je pritisk na korporacije naraščal, kot tudi javna skrb o okoljskih problemih, vsaj na Zahodu. S pomočjo Konference o svetovni industriji, ki jo je pripravil leta 1984 UNEP in poskusov kemijske industrije v Kanadi, da bi se določil kodeks za zdrav ekološki management v poslovnem sektorju, imenovan »Responsible Care«, je proti koncu deкаде nastal koncept o eko-učinkovitosti, ki bi pomenil zmanjšanje škodljivih vplivov na okolje in povečanje dobičkov. Vendar so korporacije že začele razpravljati o selitvi svojih proizvodnih obratov na Jug. Prvi znaki resnih sprememb so se pojavili z ustanovitvijo Svetovalnega sveta za razvoj znotraj OECD⁶ z namenom razviti smernice za integracijo okolja in razvoja v programe razvojne pomoči. Uspešen zaključek Montrealskega protokola o substancah, ki zmanjšujejo ozonski plašč, leta 1987⁷, je prinesel obetajoč model sodelovanja med Severom in Jugom, kjer naj bi vlade in poslovni svet reševale globalna okoljska vprašanja. (<http://www.unep.org/geo/geo3/english/pdf.htm>, 12.03.2003)

Konec leta 1989 je GS ZN sprejela številne resolucije o globalnem vplivu na okolje, ki so postavile temelje za Konferenco ZN o okolju in razvoju.⁸

Konferenca ZN o okolju in razvoju iz Ria de Janeira, t. i. The Earth Summit je leta 1992 združila največ udeležencev doslej in dosegla vsaj sedem velikih dosežkov:

- Deklaracija o okolju in razvoju iz Ria (vsebuje 27 načel);
- Agenda 21⁹ – osnutek za okolje in razvoj v 21. stoletju;
- Dve glavni mednarodni konvenciji – Okvirna konvencija Združenih narodov o podnebnih spremembah (FCCC – Framework Convention on Climate

o mednarodni trgovini z ogroženimi vrstami), o kislem dežju (1979. Ženevska konvencija o dolgoročnem čezmejnem onesnaževanju zraka). Leta 1989 je 116 držav sprejelo Bazelsko konvencijo o kontroli čezmejnem prenosu in skladiščenju nevarnih odpadkov (Elliott 1998:16-17).

⁵ Leta 1976 uhajanje dioksina v Italiji, leta 1978 razlitje nafte iz tankerja Amoco Cadiz, leta 1984 je v Bophalu, Indija, zaradi puščanja strupenih plinov v tovarni karbida umrlo 3.000, ranjenih pa je bilo 20.000 ljudi. Istega leta se je v Ren izlilo 30 ton strupenih kemikalij zaradi požara v skladišču Sandoza, Švica. Leta 1986 se je zgodil Černobil, ki je svet opozoril na dejstvo, da onesnaževanje ne pozna meja držav. (Elliott 1998:14-15).

⁶ ang. Development Advisory Committee.

⁷ Implementacija Dunajske konvencije za zaščito ozonskega plašča iz leta 1985.

⁸ Resolucija 44/207 – Zaščita globalnega podnebja za sedanje in prihodnje generacije; Resolucija 44/224 je razglasila onesnaževanje okolja kot glavni globalni problem danes; Resolucija 44/228 pa je bila osnova za dejansko organizacijo Konference ZN o okolju in razvoju (Elliott 1998:17).

⁹ Agenda 21: Dokument, ki je bil sprejet na UNCED kot akcijski program o TR za vse sektorje vlade in družbe v vsaki državi.

Change) in Konvencija o biološki raznovrstnosti (CBD – Convention on Biological Diversity)¹⁰;

- Nastanek Komisije za trajnostni razvoj;
- Sporazum o pogajanju o Konvenciji o boju proti širjenju puščav;
- Izjava o Načelih za trajnostno upravljanje z gozdovi. (Holden 2000)

Temeljni dogovor iz Ria je bil, da morata varstvo okolja in razvoj potekati sočasno, ter da mora gospodarski razvoj vključiti skrb za okolje in socialno pravičnost. Vsi ljudje imajo namreč pravico do gospodarskega razvoja in z njim povezane blaginje, hkrati pa je treba zmanjšati negativne okoljske in socialne vplive razvoja, da ne ogrožajo človeštva in planeta¹¹.

Na začetku tega poglavja omenjena definicija TR Brundtlandove komisije izraža potrebo po dolgoročnem načrtovanju, kjer razvoj upošteva tudi zmožnosti okolja in človeka. Pomembno dejstvo, ki pa v veliki meri ni bilo in še vedno ni upoštevano, pa je rast za vsako ceno in v vsako smer. Kot temelj razmišljanja in konstruktivnega napora za izboljšanje kvalitete človekovega življenja v smislu, da razvoj še vedno ohranja zdravo življenjsko okolje, lahko postavimo ravno Agendo 21, kot rezultat konference ZN o okolju in razvoju, t.i. The Earth Summit.

2.3 DEKLARACIJA IZ RIA – AGENDA 21

V resoluciji 44/228 Generalne skupščine ZN¹² so se države članice strinjale, da se je treba proti globalni grožnji – klimatske spremembe, tanjšanje ozonskega plašča,

¹⁰ Obe konvenciji temeljita na načelih trajnostnega razvoja. Poleg tanjšanja ozonske plasti in onesnaževanja mednarodnih voda sta področji, ki jih urejata obe konvenciji, najpomembnejša globalna problema varstva okolja. Konvencija o biotski raznovrstnosti vzpostavlja skrbništvo nad celotno svetovno biosfero. Je izjemno pomembna mednarodna pogodba, ki po grobi oceni zajema več kot polovico vseh bodočih naravovarstvenih dejavnosti. Cilj Okvirne konvencije o spremembi podnebja je ustalitev toplogrednih plinov v ozračju na raven, ki bi preprečila nevarno človeško poseganje v podnebni sistem. Med drugim je bil v okviru te konvencije podpisan Kiotski protokol, ki predpisuje konkretne obveznosti industrializiranih držav, da zmanjšajo svoje emisije toplogrednih plinov. (Novinec 2001:3)

¹¹ Rio Declaration on Environment and Development, <http://habitat.igc.org/agenda21/riodec.html> (12.08.2003)

¹² <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r228.htm> (25.06.2002)

globalno onesnaženje vode in zraka, onesnaženost svetovnih oceanov in morij – odločno boriti na vseh stopnjah, tako na nacionalni kot tudi globalni.

Člani Generalne skupščine ZN so se odločili, da je potrebno izdelati strategije in ukrepe za zaustavitev in izboljšanje učinkov degradacije okolja in promovirati trajnostni in okolju prijazen razvoj v vseh državah. Te strategije in ukrepi so zajeti v Agendi 21, ključnem dokumentu, ki je bil oblikovan na Konferenci ZN o okolju in razvoju, v Rio de Janeiru, junija 1992. Z sprejetjem Agende 21 je Konferenca v Riu formalno spoznala, da je integracija okolja in razvoja obširen, dinamičen akcijski proces, ki ga mora sprejeti svetovna skupnost ter da so vključeni »igralci« na vseh ravneh, tako na lokalni, nacionalni kot tudi na mednarodni ravni.

»Agenda 21 je osnova za akcijo mednarodne skupnosti, da združi okolje in razvoj, je podlaga za globalno partnerstvo za obdobje po letu 1992 in v 21. stoletje. Gre za pogumen mandat, klic po fundamentalni reformi našega ekonomskega obnašanja, ki temelji na novem spoznanju in zavedanju vpliva človekovega delovanja na okolje.

Gre za nov multilaterizem, ki temelji na podobnih interesih, skupnih potrebah ter skupni vendar razlikovani odgovornosti. Tako naj bi odgovornost DVR temeljila na pobudah, pa tudi sredstvih popolnega sodelovanja pri varovanju svetovnega okolja in si vendar prizadevati za gospodarsko rast.

Agenda 21 govori tako vladam, agencijam ZN, organizacijam in programom, drugim medvladnim organizacijam in nevladnim organizacijam, kot tudi interesnim skupinam in javnosti nasploh. Vsi naj bi bili aktivni pri zagotavljanju izvajanja Agende.» (A Guide to Agenda 21 Post Rio Edition 1993:16)

Agenda 21 polaga solidne temelje za promocijo TR v obliki družbenega, ekonomskega in okoljskega napredka. Agenda je sestavljena iz 40 poglavij. Nasvete iz Agende lahko razdelimo na štiri glavna področja:

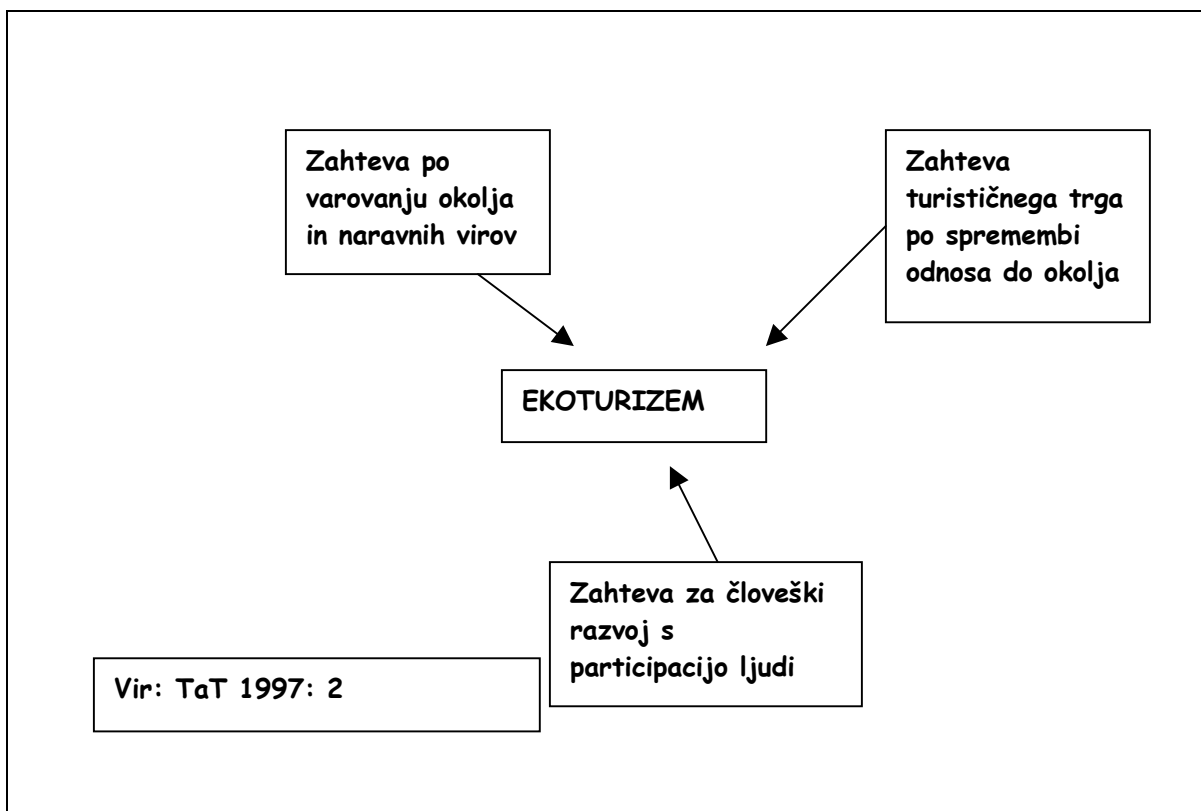
1. Družbena in ekonomska vprašanja, kot so mednarodno sodelovanje za pospešitev TR, borbe proti revščini, spremembe vzorcev porabe, demografske dinamike in zaščita človeškega zdravja.
2. Ohranjanje in upravljanje z viri za razvoj, kot je zaščita atmosfere, borba proti krčenju gozdov, sušam in poplavam, promocija trajnostnega kmetijstva

in podeželskega razvoja, ohranjanje biološke raznolikosti, zaščita vodnih virov in oceanov, primerno upravljanje z strupenimi kemikalijami in odpadki.

3. Krepi vlogo glavnih družbenih skupin, vključno z ženskami, mladino in otroki, lokalnimi ljudstvi in njihovimi skupnostmi, nevladnih organizacij, pobud lokalnih oblasti za podporo Agende 21, delavcev in sindikatov, poslovnega sveta in industrije, znanstvenih in tehnoloških skupnosti in kmetov.
4. Načini za uresničitev ciljev v Agendi, vključno z finančnimi viri in mehanizmi, prenos okolju prijazne tehnologije, promocija izobraževanja, javnega osveščanja in usposabljanja, mednarodni institucionalni dogovori, mednarodni pravni instrumenti in mehanizmi in informacija za sprejemanje odločitev.

V skladu z Agendo 21 so izpostavljeni trije tokovi, ki poudarjajo nov trend turističnega razvoja:

1. Zahteva za ohranjanje okolja in naravnih virov. To se nanaša tako na lokalne kot globalne vire in cilje za zaustavitev trenutne okoljske krize, rehabilitacijo in zaščito ekosistemov s ciljem ohranjati biološko raznolikost.
2. Zahteva turističnega trga po spremembi odnosa do okolja in naravnih virov. Ta zahteva v zadnjih letih hitro narašča in ima pomemben vpliv na smer razvoja turistične industrije. Turisti si vse več želijo turizma, ki ponuja aktivno promocijo okoljskih vrednot za razliko od ustaljenih in pasivnih izkušenj sprostitve in zabave.
3. Zahteva za človeški razvoj, ki temelji na ljudski participaciji. Te zahteve težijo k bolj pravični razdelitvi dobička in promovirajo razvoj lokalnih skupnosti.

Ti trije tokovi so ustvarili alternativni koncept turizma imenovan ekoturizem ali ekološko trajnostni turizem. Takšen tip turizma lahko uskladi in pripomore k ciljem ekonomske in okoljske trajnosti. (TaT 1997: 3)

Agenda 21 je torej akcijski program. Delno je osnovan na serijah specializiranih prispevkov vlad in mednarodnih teles, vključno z »Caring for the Earth: a strategy for sustainable living« (IUCN, UNEP in WWF 1991). Agenda 21 je postal najbolj značilen in vpliven nezavezujoč instrument na področju varstva okolja, ki služi kot osnova oziroma navodilo za upravljanje z okoljem v večini svetovnih regij. Strošek implementacije Agende 21 v DVR je sekretariat Earth Summit-a ocenil na približno 625 milijard USD na leto, s tem da bi DVR k implementaciji prispevale 80 % ali kar 500 milijard USD. Razvite države bi prispevale 20 % ali 125 milijard USD letno in s tem bi izpolnili 0.7% BDP uradne pomoči za razvoj (ODA). Decembra 1992 je bila kot rezultat Earth Summit-a ustanovljena Komisija o TR (CSD). Tako je bilo ustanovljeno mednarodno telo z mandatom nadzora in pomoči mednarodne skupnosti za doseg tega cilja. Kljub temu je bila CSD kritizirana, da premalo naredi in da se je pogreznila v apatijo. Tako je integracija ekonomskih, družbenih in

okoljskih politik ostala izziv za institucije na vseh ravneh.
(<http://www.unep.org/geo/geo3/english/pdf.htm>, 12.03.2003)

Nevladne organizacije igrajo ključno vlogo pri oblikovanju in uresničevanju oblik sodelovanja med različnimi družbenimi nivoji (lokalne skupnosti in državne ustanove). Neodvisnost od vlad in drugih državnih institucij je hkrati ena njihovih glavnih prednosti. Poleg tega, da so neodvisne, imajo nevladne organizacije tudi veliko kvalitetnega strokovnega znanja na številnih področjih, ki je potrebno za izvajanje okolju neškodljivega in družbeno odgovornega trajnostnega razvoja.

Te skupine imajo lahko pomembno vlogo pri doseganju družbenega soglasja za prehod na bolj trajnostne oblike razvoja. Velikokrat gre za ljudi oziroma strokovnjake, ki »prihajajo s terena«. Poznajo torej konkretne probleme in imajo hkrati direkten stik z ljudmi oziroma skupnostmi, ki bodo največ pridobile s TR in so hkrati najbolj izpostavljene problemom. Prav zaradi omenjenega bi lahko NGO igrale vlogo partnerja pri uresničevanju Agende 21, vendar je potrebna močnejša vloga NGO v procesu odločanja, dostopa do podatkov in informacij in pa finančno in administrativno podporo za krepitev vloge partnerjev za izvajanje Agende 21. NGO bi tudi morali vključiti v proces spremljanja in ocenjevanja, kako poteka dejansko izvajanje Agende 21. V skladu z napisanim naj omenim tudi deseto načelo Rio deklaracije, ki poudarja, da:

Se problemi okolja najbolje rešujejo z udeležbo vseh prizadetih državljanov na ustrezni ravni. Na državni ravni mora imeti vsak posameznik primeren dostop do informacij o okolju, ki jih imajo državni organi, poleg tega pa morajo imeti tudi možnost sodelovati pri odločanju. Države morajo lajšati in spodbujati javno osveščenost in sodelovanje tako, da naredijo informacije široko dostopne. Omogočiti morajo tudi dejanski dostop do pravnih in administrativnih postopkov, vključno s popravljanjem in pomočjo. (Keating 1995:8)

Vlade bi morale vključiti NGO v izdelavo trajnostnih razvojnih načrtov in pri tem kar najboljše izkoristiti njihove sposobnosti na področjih, kot so izobraževanje,

odpravljanje revščine ter varovanje in sanacija okolja. Ugotovitve nevladnih skupin bi morale vlade uporabiti pri oblikovanju politike na področju trajnostnega razvoja. Države bodo morale zagotoviti, da bo NGO dovoljeno oblikovati svetovalne skupine. Vlade tudi potrebujejo zakone, ki bodo dajali NGO pravico pravnega ukrepanja za varovanje javnih interesov. NGO bodo posebno v državah v razvoju potrebovale močne dodatne finančne vire, ki jim bodo pomagali pri prizadevanjih za trajnostni razvoj in pri spremljanju izvajanja Agende 21. (Keating 1995:27)

3. NEVLADNE ORGANIZACIJE (NGO)

Izraz »nevladna organizacija« ali NGO, je prišel v uporabo v letu 1945 zaradi potrebe v Ustanovni listini ZN po razlikovanju med pravicami o sodelovanju z medvladnimi specializiranimi agencijami in tistih za mednarodne privatne organizacije. Ko se je 132 NGO odločilo sodelovati med seboj 1910 leta, so to počele pod skupnim imenom Unija mednarodnih asociacij (The Union of International Associations). V prvem osnutku listine o ZN ni bilo niti omenjeno sodelovanje z privatnimi telesi, vendar so uspele različne skupine zlobirati spremembe na ustanovni konferenci ZN v San Franciscu leta 1945. Pri tem so bile te skupine tako uspešne, da so dosegle odločbo o učvrstitvi in formalizaciji odnosov s privatnimi organizacijami, ko je bilo to urejeno v Društvu Narodov, kakor tudi zelo povečale vlogo ZN na ekonomskem in socialnem področju in so »povzdignile« ECOSOC¹³ v glavni organ OZN.¹⁴ V ZN se skoraj vse vrste privatnih teles prepozna za NGO-je. Morajo biti le neodvisne od vladne kontrole, neprofitne in ne-kriminalne združbe. (www.staff.city.ac.uk/p.willetts/CS-NTWKS/NGO-ART.HTM)

¹³ Ekonomski in socialni svet ZN: eden od glavnih organov specificiranih v Ustanovni listini ZN in telo v katerem so akreditirani NGO-ji.

¹⁴ Po 70. členu UL ZN lahko specializirane agencije, ustanovljene z medvladnim sporazumom, sodelujejo v ECOSOC-u brez možnosti glasovanja, medtem ko lahko po 71. členu nevladne organizacije sodelujejo pri posvetovanju. S tem sta postala izraza »specializirana agencija« in »NGO« tehnični žargon ZN.

Različna vrsta teles se danes imenuje za NGO, tudi zato, ker ne obstaja splošno sprejeta definicija NGO in ker ta izraz nosi s seboj različne konotacije v različnih okoliščinah. Svetovna banka, na primer definira NGO kot » privatne organizacije, ki izvajajo aktivnosti za zmanjšanje trpljenja, zagovarjanje interesov revnih, zaščito okolja, omogočanje temeljnih družbenih uslug, ali razvoj skupnosti« (operativna direktiva 14.70: Vključitev NGO v aktivnosti banke, World Bank 1989). Pri širši uporabi lahko termin NGO apliciramo na katerokoli neprofitno organizacijo, ki je neodvisna od katerekoli vlade. NGO običajno temeljijo na zagovarjanju določene vrednote ali vrednot ter so delno ali v celoti odvisne od donacij in prostovoljnih uslug. Čeprav se je sektor NGO precej profesionaliziral v zadnjih dvajsetih letih, ostajata altruizem in voluntarizem ključni vrednoti. (www.worldbank.org/civilsociety)

Lahko pa izvlečemo nekatere osnovne skupne značilnosti. Najpomembnejša značilnost je, da morajo biti NGO neodvisne od direktne kontrole katerekoli vlade. Hkrati lahko dodamo še tri ostale splošno sprejete značilnosti, ki nadalje izključujejo določene tipe teles iz okvira. NGO naj ne bi bila ustanovljena s strani katerekoli politične stranke, bila naj bi neprofitna in nenasilna torej tudi ne kriminalna združba. Zgoraj omenjene značilnosti veljajo predvsem za splošno rabo termina NGO, saj v celoti odgovarjajo pogojem ZN za priznanje NGO. Seveda so v realnosti te meje zabrisane: nekatere NGO so lahko v praksi tesno povezane z politično stranko; številne NGO imajo dobiček od komercialnih aktivnosti, predvsem od svetovalnih pogodb ali prodaje publikacij; in majhno število NGO lahko povežemo z nasilnimi protesti. Vendar pa NGO ni nikoli ustanovljena kot vladna birokracija, stranka, podjetje ali kriminalna združba. Tako bi lahko v tem primeru NGO definirali kot neodvisno prostovoljno asociacijo ljudi, ki kontinuirano skupno delujejo za doseg skupnega cilja, ki pa ni postati vladni urad, profitne narave ali ilegalna aktivnost.

Charnovitz (1997:186) nam ponuja naslednjo definicijo NGO:

»Skupine posameznikov, organiziranih zaradi cele palete razlogov, ki izhajajo iz človekove domišljije in prizadevanj. Skupine so lahko ustanovljene, da bi zagovarjale določen ideal, kot so človekove pravice, ali

da izvajajo določen program v praksi, kot je pomoč v naravnih nesrečah. Članstvo lahko varira od lokalnega do globalnega.«¹⁵

NGO, ki delujejo na področju okolja so zelo različne, saj vključujejo lokalne, nacionalne, regionalne in mednarodne skupine z različnimi poslanstvi, kot je zaščita okolja, trajnostni razvoj, izkoreninjenje revščine, skrb za živali, in ostala.

NGO naj bi tesno sodelovale s »civilno družbo«¹⁶ na vsakem področju delovanja, saj jim prav to daje pomen in pomembno vlogo v samem procesu trajnostnega razvoja. Primer načina sodelovanja med »oblastjo« in NGO je prav način po katerem ZN urejajo status NGO pri ECOSOCU¹⁷. Tak način bi na nacionalni ali

¹⁵ Charnovitz v nadaljevanju poudari, da »so nekatere NGO celo bolj 'globalne' kot medvaldne organizacije. Tako ima npr. Mednarodna federacija amaterskih atletov kar 21 članic več kot Združeni narodi« (Charnovitz, 1997)

¹⁶ CSD, ki poroča ECOSOC-u, je najbolj pomembno medvladno zakonodajno telo za okoljevarstvena vprašanja. Vpliv komisije izhaja iz vpliva na oblikovanje vladnih politik, odgovorna za implementacijo Agende 21, klasificira civilno družbo (zapleten večplasten izraz, ki se običajno nanaša na vse ljudi, njihove aktivnosti in razmerja oziroma odnose, ki niso del vladnega procesa. Izraz lahko obsega tudi vse procese, ki se ne nanašajo na vladno ali ekonomsko aktivnost.) v naslednje glavne skupine:

- Ženske
- Otroci in mladina
- Prvobitno (lokalno) prebivalstvo in skupnosti
- Nevladne organizacije
- Delavci in sindikati
- Znanstvena in tehnološka skupnost
- Gospodarstvo in industrija
- Kmetje

Vse glavne skupine so uradno prepoznane s strani ZN preko akreditacijskega mehanizma razvitega prav za NGO. (Charnovitz, 1997)

¹⁷ Običajen, pravni način, ki opisuje odnos med NGO-ji in ZN se začne z formalno strukturo, ki izhaja iz 71. člena Ustanovne listine ZN. Temelječe na načelih Ustanovne listine, tako iz preambule kot iz 71. člena so imeli ZN odnose s civilno družbo od same ustanovitve in priznavajo NGO legalno in formalno kot partnerje znotraj sistema ZN. 71. člen pravi, da lahko ECOSOC sklepa dogovore z nacionalnimi in mednarodnimi NGO:

Ekonomski in socialni svet sme ukreniti vse, kar je primerno za posvetovanje z nevladnimi organizacijami, ki se ukvarjajo z zadevami, spadajočimi v njegovo pristojnost. Takšni ukrepi se lahko uporabljajo glede meddržavnih organizacij in, kadar bi bilo primerno in po posvetu s prizadetim članom Združenih narodov, tudi glede organizacij v posameznih državah. (Ustanovna listina ZN)

Prva NGO, Mednarodna organizacija za delo (ILO), si je pridobila posvetovalni status pri ECOSOC že leta 1948. Zgodnji poskusi, da bi 71. člen dobil pravi pomen in moč so bili močno obarvani s tedaj hladno vojno, vendar se je naraščajoči seznam organizacij s posvetovalnim statusom razvijal okoli dokaj omejenih opravil postavljenih s strani ECOSOC-a. Prvi sveženj pravil glede odnosa z NGO je ECOSOC sprejel že leta 1950 v resoluciji 288 B(X). Ta pravila je revidirala generalna skupščina leta 1968 v ECOSOC resoluciji 1296(XLIV), ki so postala osnova za vzpostavitev

regionalni ravni NGO vključil v procese oblikovanja politik, odločitev in zagotavljanja rešitev na področju okolja, TR in turizma. NGO lahko ravno na področju okolja in turizma zapolnijo vrzel med vladno strukturo in lokalnimi skupnostmi v smislu usklajevanja potreb in želja pri razvoju. Neodvisnost je ena od bistvenih značilnosti in predpogoj za resnično udeležbo. Kredibilnost NGO je v odgovorni in konstruktivni vlogi, ki jih igrajo v družbi. NGO skupaj z neprofitnimi organizacijami predstavljajo glavne družbene skupine, posedujejo uveljavljeno in raznovrstno strokovno znanje na področjih, ki so posebno pomembni pri uresničevanju in nadzorovanju okolju prijaznega, družbeno odgovornega in trajnega razvoja. NGO delujejo na vseh ravneh življenja, predvsem v smislu

kriterijev za sodelovanje NGO v ZN in so ostala v rabi skoraj tri desetletja. Resolucija je določala tudi okvir za sredstva in programe ZN za določitev uradnike za odnose z NGO.

Resolucija je tudi dorekla prejšnje načelo ZN, da vsaka organizacija, ki ni ustanovljena z medvladnim sporazumom spada v kategorijo NGO. Tekst poudarja, da NGO, ki želi imeti posvetovalni status mora imeti cilje znotraj ekonomskega in socialnega področja ZN. Poudarja tudi, da NGO mora imeti mednarodni in reprezentativni karakter in pooblastilo da zastopa interese članov. Proces pridobitve posvetovalnega statusa nadzoruje Komite za NGO, katerega 19 članov v ECOSOC-u izvolijo vsako leto med državami članicami.

Leta 1993 so se države članice odločile, da je potrebno resolucijo 1296 ponovno pregledati in posodobiti zaradi sprememb, ki so nastale od leta 1968. Odnos med ZN in NGO se je močno razvil, saj so NGO postale bolj prisotne, aktivne in vplivnejše na mednarodni ravni in hkrati bolj vpletene v medvladne procese. Earth Summit¹⁷ je postavil tempo za intenzivno sodelovanje NGO na svetovnih konferencah; saj je kar 17,000 predstavnikov NGO sodelovalo na vzporednem forumu NGO in 1400 organizacij je direktno sodelovalo pri medvladnih pogajanjih.

ECOSOC-ova odločitev 1993/214, februarja 1993, je določila okvire in roke za revizijo. Revizijski proces resolucije, ki je potekal tri leta, se je končal v obliki resolucije ECOSOC-a 1996/31, ki določa kriterije in načela za ustanovitev posvetovalnih odnosov za NGO. Tako resolucija 1996/31 definira NGO kot »katerokoli mednarodno organizacijo, ki ni bila ustanovljena od katerekoli vladne entitete ali z medvladnim sporazumom«. Resolucija ustanovi tri kategorije posvetovalnega statusa za NGO.

Splošni posvetovalni status¹⁷ velja za velike mednarodne NGO, katerih delo pokriva večino tem na poslovniku ECOSOC-a. **Posebni posvetovalni status**¹⁷ velja za NGO, ki imajo posebne pooblastila na posameznih področjih dela ECOSOC-a. Tretja kategorija je **vključitev na seznam**¹⁷ in zajema tiste NGO katerih pooblastila lahko občasno pripomorejo k delu ZN in so na voljo za posvet na klic. Resolucija 1996/31 je trenutna osnova za partnerski odnos med NGO in ZN.

Leta 1998 je Generalni sekretar ZN v svojem poročilu A/53/170 izboljšal ureditev in prakso glede NGO. Nato pa je v svojem poročilu A/54/329 iz leta 1999 povzel še poglede držav članic ZN, specializiranih agencij, opazovalcev, medvladnih organizacij in NGO z vseh regij. Milenijska deklaracija pa je prav tako podala nov mandat za povečanje in pospešitev odnosa NGO in ZN.

Resolucija 1996/31 dodatno določa, da so lahko NGO povabljeni k sodelovanju na vseh mednarodnih konferencah in pripravljanih procesih, ki jih organizirajo ZN. Kot pravilo so vse NGO s posvetovalnim statusom pri ECOSOC tudi akreditirane za sodelovanje na konferencah; samo izraziti morajo interes za sodelovanje na konferenci, da pridobijo akreditacijo. Vse ostale NGO pa se morajo za akreditacijo prijaviti pri sekretariatu konference. (<http://www.globalpolicy.org/ngos/ngo-un/info/status.htm>, 20.12.2002)

opozarjanja, učenja, osveščanja, svetovanja, mobilizacije in povezovanja različnih družbenih skupin, gospodarstva, politike, ...

NGO lahko igrajo tudi vlogo monitorja, ki opozarja na nepravilne posege v okolje s strani korporacij, katerih največja skrb je doseganje maksimalnih dobičkov. Takšni posegi¹⁸ lahko dolgoročno uničijo okolje, lokalno skupnost in prinesejo dobičke le zunanjim investitorjem.

NGO, kot smo videli v tem poglavju, so lahko pravilen mehanizem za opozarjanje, raziskovanje (predvsem zbiranje informacij na terenu) in tudi povezovanje različnih nivojev v državi oziroma regiji.

3.1 MOČ, PRISOTNOST IN ZNAČAJ OKOLJEVARSTVENIH NGO

Moč NGO se kaže v medsebojnem združevanju in zagovarjanju skupnih načel. NGO se povezujejo v mreže, kjer si izmenjujejo informacije, delijo prostore in koordinirajo strategije. NGO opozarjajo na okoljske probleme – naloga zahteva interpretacijo znanstvenih podatkov in oglaševanja nevarnosti – kar pomaga oblikovati nacionalni in mednarodni pritisk na vlade/države po oblikovanju naravovarstvenih režimov. NGO ne oblikujejo režimov, lahko pa vplivajo na oblikovanje vladnih in mednarodnih mnenj ali politik, ki so posledično vključene v režime¹⁹.

NGO poskušajo vplivati na vedenje držav, navade in življenje ljudi ter aktivirati ekonomske akterje, da bi dosegli željene spremembe.

Akcije za spremembo vedenja držav

Države so osnovni oziroma osrednji akterji v svetovni politiki, ki tvorijo mednarodni sistem. Moč imajo vplivati na splošno vedenje znotraj države in posledično v mednarodni skupnosti, zato NGO-ji poskušajo vplivati na državo in državni sistem.

¹⁸ Nahajališče plina, nafte na ekološko občutljivih območjih ter izkoriščanje virov, investicije v izgradnjo hotelskih kompleksov za masovni turizem, izsekavanje velikih površin gozda zaradi eksotičnih vrst lesa, ipd.

¹⁹ The Fifty Years is Enough Campaign (FYE) – Kampanja Petdeset let je dovolj koordinira napore številnih NGO, ki želijo reformo v svetovni banki (Chasek et al. 2000: 93).

Države oblikujejo okoljevarstvene režime s katerimi med državami urejajo čezmejne okoljevarstvene probleme.

Glede izvajanja nadzora in verifikacije okoljevarstvenih režimov igrajo NGO-ji vedno večjo formalno in neformalno vlogo pri raziskovanju in poročanju o nepravilnostih.

Pravtako NGO-ji igrajo ključno vlogo pri sledenju novim znanstvenim dokazom glede stalne degradacije okolja, ki jih nato objavljajo in uporabijo v namen posodobitve režimov. Zaradi stalnega spreminjanja okolja se NGO-ji zavzemajo za periodične dopolnitve oziroma nadgradnje obstoječih režimov. Vendar pa države niso edina oblika globalnega vladanja, zato se NGO-ji obračajo tudi na druge akterje.

Akcije za aktiviranje ekonomskih sil

Strukture moči povsod po svetu niso zreducirane preprosto le na akcije države ampak izhajajo tudi iz ekonomskih aktivnosti. Drugače povedano so ekonomske sile oblika vladanja.

NGO-ji vršijo pritisk direktno na ekonomske sile, da bi spremenili določene aktivnosti, ki neposredno vplivajo na okolje. Zgleden primer takšnega delovanja je akcija Greenpeace proti Shell-u, s katero je uspela prepričati demontiranje in uničenje naftne ploščadi Brent Spar v Severnem morju in prisilila Shell in ostale naftne korporacije, da to počno na kopnem, kar je kasneje kot režim sprejela komisija Oslo in Paris (OSPARCOM), medvladno telo, ki regulira onesnaževanje v severo-vzhodnem Atlantiku²⁰.

Drug način s katerim NGO vplivajo na spremembo dela velikih korporacij je, ko korporacije naredijo odgovorne za svoja dejanja pred javnostjo. NGO opozarjajo na dejanja korporacij, ki direktno vplivajo na onesnaževanje okolja in jih s tem prisilijo, da same spremenijo in prilagodijo svoj način dela, ki je prijaznejši do okolja.

Akcije, ki upoštevajo družbene običaje

²⁰ Več o primeru glej Chasek et al. 2000, na strani 99 -100.

Vladne in ekonomske sile jasno oblikujejo način življenja in dela posameznikov in skupnosti, hkrati pa je jasno, da družbene sile določajo način kako ljudje dojemajo sami sebe in delujejo v svetu.

Tako poskušajo NGO-ji spremeniti določene navade ljudi oziroma skupnosti, ki ogrožajo živalske vrste. Gre za primere, kjer ljudstva verujejo v posebne zdravilne lastnosti določenih živalskih organov, kot so hrbtna plavut morskega psa, rog nosoroga, žolč medveda, tigrovi zobje in kremplji,... NGO lobirajo za sprejetje mednarodnih režimov, ki bi omejili dodatno iztrebljanje živalskih vrst. Kot upešen režim lahko omenimo CITES (Convention on International Trade in Endangered Species – Konvencijo o mednarodni trgovini z ogroženimi vrstami). Vendar je potrebno vedeti, da noben režim ne more biti uspešen, če se ne spremenijo navade ljudi in skupnosti, ki uporabljajo živalske produkte in s tem ogrožajo določene živalske vrste, kot so medvedi, tigri, nosorogi. Tako je WWF začel dialog z potrošniki in zdravilci, ki uporabljajo takšna zdravila, da bi jih zamenjali za sintetične nadomestke in s tem zmanjšali povpraševanje, kar bi posledično zmanjšalo tudi ponudbo in iztrebljanje živalskih vrst. (Chasek et al. 2000:87–105)

Kot razvidno NGO-ji uporabljajo različne načine in pristope, ter pritiskajo na številne akterje tako na nacionalni kot mednarodni ravni, da bi dosegli svoj cilj – ohranitev narave. Hkrati bi želel na tem mestu navesti tudi dve izjavi bivšega generalnega sekretarja UNCED Maurica Strong-a:

»NGO se zdijo ključni akterji , ki vodijo družbe stran od današnjih trendov okoljske degradacije proti trajnostnim ekonomijam.« ter »Okolja ne bodo rešili okoljevarstveniki. Okoljevarstveniki nimajo vzvodov ekonomske moči.« (DeSombre 2002:5)

3.2 KANALI OZIROMA MOŽNOSTI SODELOVANJA NGO V MEDNARODNIH ORGANIZACIJAH

1. Predstavniki NGO so lahko vključeni v nacionalno delegacijo na mednarodni konferenci, kjer svetujejo vladnim delegatom (Konferenca o prebivalstvu – Kairo 1994).

2. Predstavniki NGO so lahko vključeni v nacionalno delegacijo na mednarodni konferenci, kjer zastopajo in predstavljajo NGO in sodelujejo v pogajanjih (Svetovna organizacija dela – ILO).
3. NGO lahko pošlje svoje delegate na pol javno mednarodno konferenco (IUCN ima članstvo, ki vključuje 699 NGO, držav in vladnih agencij)
4. Mednarodna organizacija lahko sestavi svetovalno skupino, ki vključuje tudi strokovnjake iz NGO, ki pa ne predstavljajo te NGO (Svetovalni odbor za razorožitev pri ZN)
5. Mednarodna organizacija lahko da možnost sodelovanja pri trenutnem razvoju politike (Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi vrstami)
6. Mednarodna organizacija lahko pridobi NGO za pomoč pri implementaciji programa (UNHCR)
7. Mednarodna organizacija lahko da NGO priložnost participacije (ni nujno pogajalska vloga) na uradni konferenci pri oblikovanju sporazuma (ECOSOC)
8. Mednarodna organizacija lahko da NGO možnost sodelovanja v pripravljalnem komiteju za mednarodno konferenco (Vrh v Riu leta 1992, Vrh o TR v Johannesburgu leta 2002)
9. Mednarodna organizacija lahko organizira izredno zasedanje na katerem da NGO priložnost prezentacije (Zasedanje Generalne skupščine ZN o Subsaharski Afriki leta 1986)
10. Mednarodna organizacija lahko vključi NGO kot članice (Mednarodna komisija za znanstveno raziskovanje Mediteranskega morja).

(Vir: Charnovitz 1997).

3.3 USPEŠNI PRIMERI DELOVANJA NGO NA MEDNARODNI RAVNI

Primer NGO The Nature Conservancy, Conservation International in World Wildlife Fund pri ohranjanju naravnega okolja, predvsem najbolj ogroženih in občutljivih ekosistemov na svetu.

26. junija 2002 so tri NGO prispevale skupaj 1.1 milijona USD za odpis dolgov Peruju s strani vlade ZDA v zameno za zaščito enega od najbolj biološko bogatih

deževnih gozdov na svetu. To je primer združitve moči treh vodilnih okoljevarstvenih NGO skupaj z vlado ZDA za izvedbo »menjave dolgov za naravo«²¹.

Gre za oprostitev dela zunanjega dolga v zameno za obvezo vlade, da bo namenila določeno vsoto denarja za varstvo okolja.

Z menjavo Perujskega dolga se bo zbrala določena količina finančnih sredstev, ki bo namenjena Perujskim NGO za številne okoljevarstvene aktivnosti. S tem se bo zelo povečala sposobnost omenjenih lokalnih NGO za ohranitev desetih območij tropskih deževnih gozdov, ki pokrivajo več kot 11,12 milijonov hektarov površine in vsebujejo najbolj bogato in hkrati najbolj ogroženo biološko raznolikost na Zemlji, vključno z redkimi roza rečnimi delfini, jaguarji, škrlatnimi makavi, palmami in orjaškimi vodnimi lilijami.

V skladu s sporazumom bodo zgoraj omenjene NGO skupaj prispevale 1.1 milijona USD. Vlada ZDA je odpisala 5.5 milijona USD Perujskega dolga, kar ji omogoča Akt o ohranjanju tropskih gozdov iz leta 1998, ki podpira odpis tujih dolgov v zameno za finančno obvezo za ohranjanje gozdov. Rezultat menjave je ta, da bo Peru prihranil približno 14 milijonov USD pri plačilu dolga v naslednjih 16 letih in namenil približno 10.6 milijona USD za varstvo narave v naslednjih 12 letih.

Sredstva bodo lahko porabljena za naslednja področja delovanja:

- ustanovitev, obnovitev, zaščito in ohranjanje parkov, zaščitenih območij in rezervatov;
- razvoj in implementacijo znanstveno potrjenih sistemov upravljanja z naravnimi viri;
- programi usposabljanja za povečanje znanstvenih, tehničnih in upravljavskih sposobnosti posameznikov in organizacij vključenih v ohranjanje narave;
- obnovitev, zaščito živalskih in rastlinskih vrst;
- raziskovanje in identifikacijo medicinske uporabe rastlin tropskih gozdov za zdravljenje človeških bolezni;
- razvoj in podporo preživljanja posameznikov, ki živijo v ali ob tropskih gozdovih na način, ki bo v skladu z ohranjanjem tropskih gozdov (nature.org).

²¹ ang. Dept-for-nature swap.

- Podobne projekte zamenjave dolga za naravo, katerih protagonist je predvsem NGO The Nature Conservancy, poskušajo izpeljati po celotni Centralni Ameriki (Belize, Panama, Guatemala in Honduras).
(<http://nature.org/wherewework/southamerica/peru/>, 05.08.2002)

To je le en primer, uspešen, delovanja največjih mednarodnih NGO na področju ohranjanja narave in promocije trajnega razvoja na najbolj bogatih naravnih območjih ter hkrati najbolj ogroženih območjih sveta.

Da bi lahko pojasnil vlogo NGO na področju trajnostnega turizma (TT) in posebej ekoturizma, bom v naslednjem poglavju pojasnil pojem turizma in TT.

4. TRAJNOSTNI TURIZEM KOT PANOGA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

4.1. OPREDELITEV TURIZMA

Za predstavo o tem, kaj pomeni turizem oziroma turistična industrija za svetovno gospodarstvo, lahko navedemo podatke o tem, koliko naj bi panoga turizma in potovanj posredno in neposredno prispevala k globalni ekonomiji v letu 2003:

- 10,2 % svetovnega GDP;
- 194,562 milijonov delovnih mest;
- 7,6 % celotne zaposlenosti;
- naj bi generiral še približno 53 milijonov novih delovnih mest do leta 2012.«(WTTC 2003).

Kljub tem impresivnim podatkom, ki ustvarjajo turizem kot eno največjih svetovnih industrij, pa je poskus definiranja turistične industrije ekstremno težak. Problem definicije sta lepo povzela Lickorish in Jenkins (1997:1): *»Problem opisa turizma kot »industrije« je v tem, da ne vsebuje običajne produkcijske funkcije, kot tudi nima proizvoda, ki bi ga lahko merili, kot na primer kmetijstvo (tone žita).«*

Hkrati Murphy (1985) predlaga, da turistična industrija ne obstaja, ker ne proizvaja konkretni proizvod. Prav tako poudarja, da določene industrijske panoge, kot so transport, zabavna industrija in namestitve niso ekskluzivno turistične industrije, saj svoje storitve prodajajo tudi lokalnim prebivalcem.

Bistveno pri uporabi izraza 'turistična industrija' je zavedanje, da je to nekakšna zmes različnih organizacij in podjetij, ki jih povezuje to, da v določeni meri ponujajo svoje storitve tudi turistom.

Po Leiperju naj bi turizmu prav tako pristopili v luči strukture turistične industrije, za katero pravi, da je odprt sistem petih elementov, ki so v interakciji z širšimi okolji:

1. dinamičen človeški element;
2. matična regija;
3. prehodna/tranzitna regija;
4. ciljna regija;
5. turistična industrija (Leiper v Fennel 2000:3)

Podobno definicijo podajata Mathieson in Wall, ki pravita da turizem sestavljajo 3. elementi:

1. dinamičen element, ki vključuje potovanje na izbrano destinacijo;
2. statičen element, ki vključuje bivanje na destinaciji;
3. posledični element, kot rezultat zgornjih dveh, ki se ukvarja z efekti na ekonomske, družbene, in fizične podsisteme s katerimi je turist v direktnem ali posrednem kontaktu. (Mathieson & Wall v Fennel 2000:4)

Zelo splošno definicijo nam ponuja WTO: »Turizem sestavljajo aktivnosti ljudi, ki potujejo v kraje izven njihovih običajnih okolij in tam ostanejo ne več kot eno leto iz razloga uživanja prostega časa, poslovanja ali drugih namenov.« Prav tako pa nam WTO ponudi tudi definicijo oziroma opredelitev trajnostnega turizma: » Razvoj trajnostnega turizma zadovoljuje potrebe sedanjih turistov in regij ciljnih destinacij, hkrati pa varuje in povečuje priložnost za prihodnost. Zamišljen je kot vodilen pri upravljanju vseh virov na tak način, da so zadovoljene ekonomske, družbene in estetske potrebe, hkrati pa se ohranja kulturna integriteta, bistveni ekološki procesi, biološka raznovrstnost in ekosistemi.« (http://www.world-tourism.org/frameset/frame_sustainable.html, 20.03.2002)

Trajnostni turizem vključuje vidike, kot so optimalna raba virov, vključujoč biološke vire in minimizacijo ekoloških, kulturnih in družbenih vplivov in povečevanje koristi. Trajnostni turizem torej združuje oziroma zajema tri različne trajnostne aspekte;

- okoljsko trajnost,
- družbeno-kulturno trajnost,
- ekonomsko trajnost.

Izjave in deklaracije WTO, ki se nanašajo na trajnostni razvoj turizma:

1. Manilska deklaracija o svetovnem turizmu 1980,
2. Dokumenti iz Acapulca o pravicah do počitnic 1982,
3. Zakon o pravicah in turistični kodeks Sofija 1985,
4. Haaška deklaracija o turizmu 1989,
5. Listina o trajnostnem turizmu Lanzarote 1995 (skupaj z UNEP, UNESCO in EU),
6. Izjava o preprečevanju organiziranega seks turizma; Kairo 1995,
7. Konferenca o trajnostnem turizmu v DVR 1998 (skupaj z UNEP),
8. Globalni etični kodeks o turizmu 1999,
9. Quebeška deklaracija o ekoturizmu 2002,
10. Galapaška deklaracija o trajnostnem turizmu 2002.

Vir: [http://www.world-tourism.org/frameset/framesustainable .html](http://www.world-tourism.org/frameset/framesustainable.html), (20.03.2002)

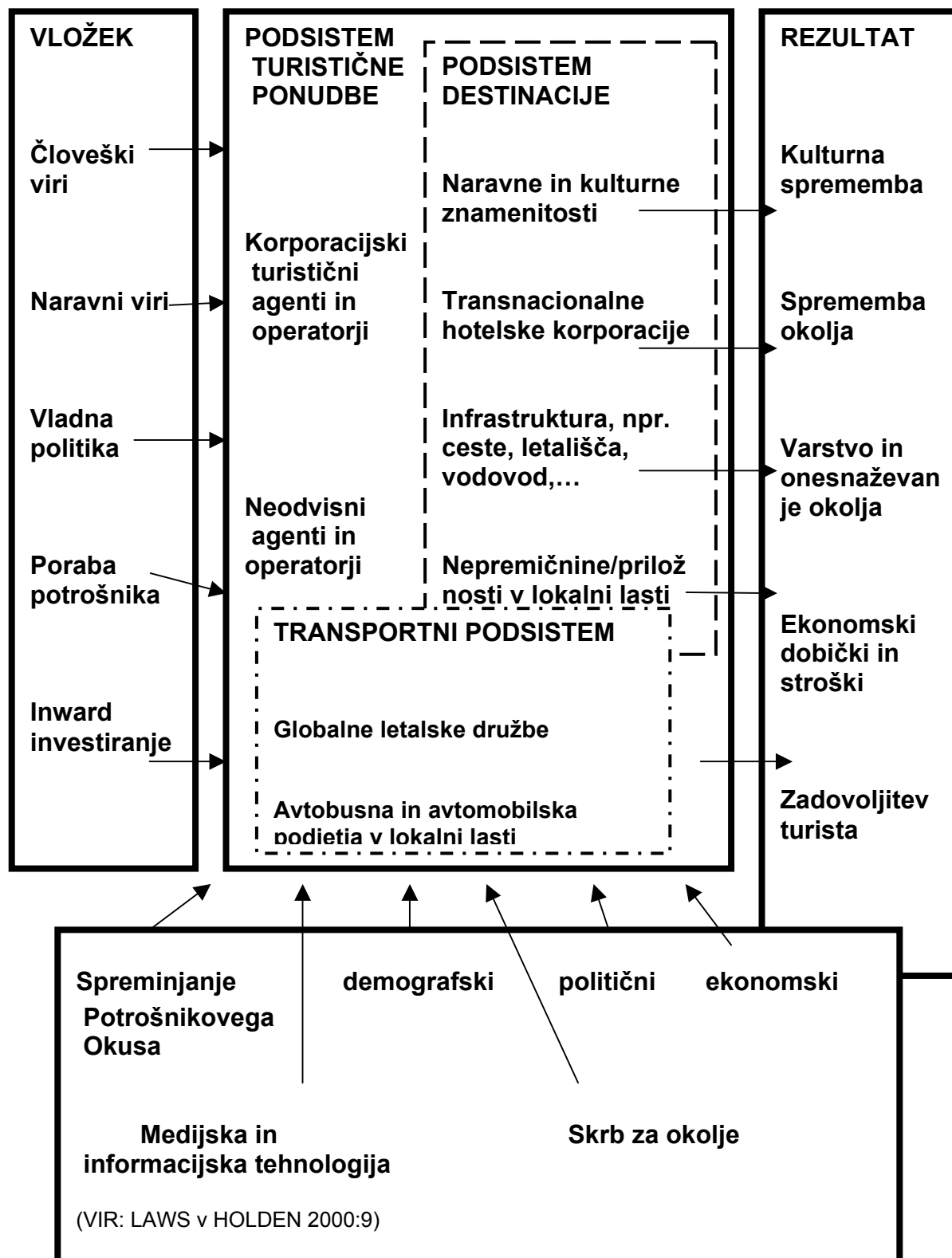
4.1.1 TURIZEM KOT SISTEM

Turizem si lahko predstavljamo tudi kot sistem. Kot sistem, ki vključuje ne samo podjetja in turiste, ampak tudi družbe in okolja. Nekateri avtorji interpretirajo medsebojno povezanost različnih komponent turizma, kot »turistični sistem«.

Tako Gunn (1994) zagovarja tezo, da je turizem potrebno interpretirati kot sistem in dodaja, da vsak del turizma povezan z vsaki drugim delom ter da noben manager ali lastnik vključen v turizem nima celotne kontrole nad svojo usodo.

Odločitve in poteze, ki jih naredi neko podjetje bo imelo posledice tudi na druge dele sistema. Tako bo imela odločitev nekega turističnega operatorja, da 'črta' določeno destinacijo s svojega programa, ekonomske in socialne posledice za podjetja in lokalno skupnost te destinacije.

TABELA 1: TURIZEM KOT SISTEM: OKOLJEVARSTVENI POGLED

Predstavljeni model vključuje obseg različnih elementov, ki skupaj oblikujejo sistem turizma. Z okolje-varstvene perspektive pomemben vložek prispevajo človeški in naravni viri, katerih uporabo vzpodbujata tako potrošniško povpraševanje, kot tudi vladne politike, ki ciljajo na povečanje podjetniške aktivnosti ter notranje investicije. Znotraj celotnega sistema so prepoznavni trije podsistemi, ki se prekrivajo in so medsebojno povezani. Znotraj teh podsistemov so vključena podjetja, ki so bila razvita predvsem za zadovoljevanje turistov, kot so tour operatorji, mednarodna hotelska podjetja, globalne letalske družbe, ter lokalna turistična podjetja.

Znotraj destinacijskega podsistema je poudarjen pomen naravnih in kulturnih zanimivosti, kot osnova za privabljanje turistov.

Rezultati sistema nakazujejo, da bo turizem prinesel okoljske in kulturne spremembe. Tukaj se omenja tako pozitivne kot tudi negativne spremembe, ki jih prinaša turizem. Turizem lahko varuje in onesnažuje naravo, kot tudi prinaša pozitivne in negativne kulturne spremembe (zaposlitvene priložnosti za ženske ali ženske, ki so se prisiljene prostituirati). Ključen dejavnik na strani rezultatov, pomemben za turizem, je zadovoljstvo turistov. Končno ne smemo pozabiti, da na sistem turizma vplivajo tudi zunanji vplivi zaradi družbenih sprememb.

Mill in Morrison (1985) podobno definirata turizem, kot sistem med seboj povezanih delov. Ta sistem je kot 'pajkova mreža' – dotakni se jo na enem delu in vibracije se bodo čutile po celotni mreži. V njun sistem so vključene štiri komponente:

1. trg (doseči tržišče);
2. potovanje (nakup potovalnih produktov);
3. destinacija (oblika potovalnega povpraševanja);
4. marketing (prodaja potovanj).

Laws trdi, da je prednost definiranja turizma kot sistema v tem, da se izognemo enodimenzionalni predstavi in nam omogoča multi-disciplinaren pogled. Tak pristop lahko interpretiramo iz večih različnih področij kot so ekonomija, psihologija, sociologija, antropologija in geografija (Tabela 1).

Z ugotavljanjem posledic in koristi, ki jih turizem prinaša lokalnim skupnostim, okolju, naravnim virom, ipd. je ena prvih akcijskih strategij o turizmu in trajnosti nastala na konferenci GLOBE '90 v Britanski Kolumbiji, v Kanadi. Na konferenci so

se zbrali predstavniki turistične industrije, vlad, nevladnih organizacij ter akademiki, da bi razpravljali o pomembnosti varstva okolja pri ohranjanju turistične industrije, ter o tem kako slabo načrtovan turizem uniči tiste kvalitete naravnega in človeškega okolja, ki privlačijo turiste.

Na konferenci so delegati predlagali naslednje cilje trajnostnega turizma:

- razviti boljše zavedanje in razumevanje bistvenih prispevkov, ki jih turizem lahko da varovanju okolja in gospodarstvu;
- podpirati pravičnost in razvoj;
- izboljšati kvaliteto življenja »gostiteljskim« skupnostim;
- omogočiti visoko kvaliteto izkušnje za obiskovalce;
- ohranяти kvaliteto okolja, ki omogoča zgoraj naštetе cilje.

Čeprav je bila definicija razvoja trajnostnega turizma neobvezujoče narave, pa so nastala mnoga pomembna priporočila za politike, vlade, NGO, turistično industrijo, turiste (Fennell, 1999).

Tako je v poglavju o politikah naštetih 15 priporočil o tem, kako naj se turizem promovira, razvija, definira, skupaj z nizi regionalnih, med regionalnih ter prostorskih in časovnih implikacij.

Eno od priporočil pravi takole: »trajnostni turizem potrebuje smernice za tipe in stopnje sprejemljive rasti, vendar ne vključuje nove strukture in izkušenj.« (Globe '90 1990:6).

S perspektive finančne uspešnosti in rasti, obstaja ekonomski temelj za trajnost; tako nam McCool (1995:3) pove: » ... ko skupnost enkrat zgubi značilnost, po kateri je prepoznavna in drugačna za nestanovalce, potem skupnost zgubi zmožnost za pridobivanje dobička temelječega na turizmu, na naraščajočem globalnem in konkurenčnem trgu.«

Globe '90 je bila torej ena od začetnih in integralnih sil v povezovanju turizma s TR. Tej konferenci je sledila Globe '92 in s tem premik od načel k praksi izvajanja trajnostnih ukrepov v turizmu. Navkljub temu je bilo na konferenci ugotovljeno, da je potrebno vložiti še veliko truda pri uveljavljanju trajnostnih načel v turizmu.²²

²² To poudarja tudi Roy (v Sadler 1992:ix): Trajnostni turizem je podaljšek novih poudarkov na TR. Oba pa ostajata le koncepta. Sam nisem našel niti enega primera kateregakoli v Indiji. Najbližji primeru TT je v Butanu. Zelo stroga kontrola obiskovalcev (turistov) – 2000 na leto – ohranja okolje

4.2 MEDNARODNE ORGANIZACIJE IN MEDNARODNO UREJANJE TURISTIČNE INDUSTRIJE

Mednarodni turizem je že zaradi same narave sektorja odvisen od dobrih mednarodnih povezav in sodelovanja. Zato je za razvoj turistične industrije mednarodno urejanje dejavnosti bistvenega pomena. Narekuje oblikovanje povezanih struktur, ki usklajujejo, pomagajo in na različne načine vodijo razvoj in delovanje sektorja, tako na državnem kot na mednarodnem nivoju. Pri tem gre lahko za različne oblike finančne pomoči, oblikovanje razvojnih načrtov, pomoči pri izobraževanju kadrov in druge pristope k reševanju najrazličnejših težav, ki botrujejo razvoju in uveljavljanju turističnega sektorja. Skozi leta razvoja mednarodne turistične industrije so se oblikovale mednarodne agencije, ki se z različnimi stopnjami intenzivnosti vključujejo v mednarodni turizem. Pri tem gre za vpliv na družbenem in ekonomskem področju. Na tem mestu lahko omenimo nekaj vidnejših organizacij, ki jih je posebej izpostavil Likorish (1991:150): organi in agencije ZN, v tem okviru na primer Ekonomski in Socialni svet ZN (ECOSOC), Konferenca ZN za trgovanje in razvoj (UNCTAD), International Civil Aviation Organization (ICAO), Svetovna zdravstvena organizacija (WHO), Mednarodna organizacija dela (ILO), UNESCO. Pomembno je sodelovanje Svetovne banke in v okviru le-te Mednarodne finančne korporacije (IFC). Pomembna je tudi vloga World Travel and Tourism Councila (WTTC)²³, Organizacija Ameriških držav (OAD), UNDP Svetovna turistična organizacija (v nalogi WTO) v okviru ZN velja za strokovno posvetovalno telo ZN. Vendar pa se ji je, z sprejetjem resolucije 24.07.2002 v okviru ECOSOC, odprla možnost, da postane specializirana agencija ZN. S sprejeto resolucijo je omogočen pogajalski proces za transformacijo WTO. Na tem mestu je potrebno naštet tudi nekaj Mednarodnih in nacionalnih nevladnih organizacij, ki so bistveno prispevale k razvoju in uveljavljanju trajnostnega turizma

in posebno (unikatno) družbeno kulturno identiteto države. Vendar sem tudi tam, na višinskem trekkingu, našel poti onesnažene s smetmi civilizacije.

²³ Svetovni svet za turizem in popotovanje (WTTC) –je forum globalnih poslovnih voditeljev za turizem in potovanja. Člani so managerji z vseh zvrsti turistične industrije, vključujoč namestitve, katering, zabava, rekreacija, transport,... WTTC je bil ustanovljen aprila 1990

in konkretnije ekoturizma v preteklosti in so še vedno aktivne na področju turizma: World Wildlife Fund, Tourism Concern, The Nature Conservancy, The International Ecotourism Society, Conservation International, The World Conservation Union.

5. VPLIVI TURIZMA

Kvaliteta okolja je bistvena za turizem, vendar pa je odnos turizma do narave oziroma okolja veliko bolj kompleksen. Vključuje številne dejavnosti, ki imajo škodljive vplive na okolje, kot je gradnja splošne in turistične infrastrukture (ceste, letališča, hoteli, letovišča, restavracije, trgovine, igrišča za golf in marine). Gre za paradoks, da turistična industrija sproti uničuje ključni dejavnik, ki ga potrebuje za svoj obstoj.

Negativne vplive ustvarja predvsem množični turizem, saj okolje ne zmore večjega števila turistov, kar povzroča velik pritisk na določeno območje in vodi k eroziji, onesnaževanju, zmanjševanju naravnega okolja in s tem povzroča izumiranje ogroženih živalskih in rastlinskih vrst. Izpostavil bi nekaj posledic negativnega vpliva turizma na okolje:

- izčrpavanje naravnih virov (vodni viri, morski viri,...)
- onesnaževanje (zraka, hrup, odpadki, kanalizacija, razna naftna in kemična razlitja,...)
- fizični posegi v okolje (degradacija živalsko bogatih ekosistemov, ki so ekološko zelo krhki, kot so deževni gozdovi, močvirja, koralni grebeni, ki so hkrati zelo visoko na lestvici turističnih atrakcij in privlačijo vedno večje število turistov. Med take fizične posege lahko štejemo teptanje²⁴, poseganje v ekosisteme z gradnjo ali turističnimi aktivnostmi
- sidranje, morske in obmorske aktivnosti, navtika
- krčenje gozdov ter intenzivna ali netrajna uporaba zemlje (npr. požigalništvo)
- problem eksogenih vrst (insekti, kultivirane rastline in bolezni).

²⁴ Gre za hojo po istih poteh, stezah, kar pomeni, da turisti dobesedno poteptajo vegetacijo na in ob poti.

Po drugi strani, pa ima turizem potencial nastajanja koristnih vplivov na okolje s tem ko prispeva k zaščiti in ohranjanju narave. Je tudi sredstvo za dvigovanje zavedanja o vrednotah okolja in hkrati sredstvo za financiranje zaščitene območij in s tem posledično dvigovanja ekonomske pomembnosti.

Potrebno je razlikovati med koncepti ekoturizma in trajnostnega turizma: sam izraz ekoturizem se nanaša na del/segment znotraj turističnega sektorja, medtem ko naj bi se načela trajnosti upoštevala ali bolje aplicirala na vse vrste turističnih aktivnosti, delovanj, ustanov in projektov, vključno z konvencionalnimi in alternativnimi oblikami. Podrobneje sem preučil tri ključne, pozitivne in negativne vplive turizma na okolje in sicer ekološki, ekonomski in družbeno kulturni.

5.1 EKOLOŠKI VPLIV TURIZMA

Tri glavna področja vpliva turizma na okolje so naravni viri, onesnaženje in fizični vplivi.

5.1.1 Negativni vplivi

Negativni vplivi na okolje zaradi turizma nastanejo kadar stopnja porabe turistov presega sposobnost narave po obnavljanju. Nekontroliran konvencionalen turizem preti številnim naravnim območjem povsod po svetu. Turizem lahko predstavlja enormni pritisk na določeno področje in vodi k eroziji, povečanem onesnaženju, krčenju naravnega okolja, izumiranje ogroženih živalskih in rastlinskih vrst.

5.1.1.1 Izčrpavanje naravnih virov

Turistični razvoj lahko izvaja pritisk na naravne vire s povečevanje porabe virov v okolju, kjer le-teh ni v izobilju. Gre za naravne vire kot so pitna voda, lokalni viri (elektrika, hrana,...), degradacija okolja.

5.1.1.2 Onesnaževanje

Turizem povzroča enake oblike onesnaževanja kot katerakoli druga industrija: onesnaževanje zraka, hrup, odpadki in odplake,...

5.1.1.3 Fizični vplivi

Lahko jih razdelimo na fizične vplive zaradi razvoja turizma in fizične vplive, ki jih povzročijo turisti sami. Med prve štejemo gradnjo in razvoj infrastrukture, krčenje gozdov ter intenzivna ali netrajnostna uporaba zemlje, graditev marin. Med druge štejemo različno teptanje turistov, sidranje ter druge vodne aktivnosti in končno sprememba ekosistemov zaradi turističnih aktivnosti.

5.1.2 Pozitivni vplivi

5.1.2.1 Finančni prilivi

Turizem lahko neposredno pripomore k ohranjanju občutljivih območij in habitata. Prihodki od vstopnin v park in podobni viri se lahko neposredno alocirajo za zaščito in upravljanje okoljsko občutljivih območij.

5.1.2.2 Dodatni dohodki države

Nekatere vlade zbirajo denar na posredne načine, ki niso povezane s parki ali zaščitnimi območji. Uporabniške dajatve, davek na dobiček, davek na prodajo ali izposajo športnih rekvizitov in dovolilnice za aktivnosti kot so lov, ribolov, potapljanje lahko vladi prinesejo sredstva za upravljanje z naravnimi viri. Za Kostariko, na primer, turizem predstavlja 72% nacionalnih denarnih rezerv, omogoča 140.000 delovnih mest in prispeva 8,4% k GDP. V državi je kar 25 % nacionalnega ozemlja do neke mere zaščenega.

5.1.2.3 Izboljšano upravljanje z okoljem in načrtovanje

Pravilno okoljsko upravljanje turističnih virov in objektov, še posebej hotelov lahko poveča koristi naravnim območjem. Upravljanje pa zahteva previdno načrtovanje za nadzorovani razvoj, ki temelji na analizi naravnih virov območja. S predhodnim načrtovanjem turističnega razvoja lahko preprečimo škodo in drage napake.

5.1.2.4 Dvigovanje okolje varstvene ozaveščenosti

Turizem ima potencial za dvig javnega spoštovanja do narave in širjenje osveščenosti okoljskih problemov, kadar približa ljudi k naravi in okolju.

5.1.2.5 Zaščita in ohranjanje

Turizem lahko v veliki meri prispeva k zaščiti in ohranjanju narave ter k obnovitvi biološke raznolikosti in trajnostni uporabi naravnih virov. Zaradi atraktivnosti, pristnosti so določena naravna območja označena kot dragocena, kar vodi, k ustanavljanju nacionalnih parkov in živalskih zavetišč.

5.1.2.6 Alternativno (dodatno) zaposlovanje

Pri povezovanju različnih turističnih dejavnosti, kot na primer, učenje jezika, pohajanje po naravnih poteh, namestitve na domu (lokalnih prebivalcev) lahko omogočijo dodatno zaposlitev za lokalno prebivalstvo. Hkrati se zmanjšajo druge nezaželene in ilegalne dejavnosti, kot je izsekavanje, požigalno poljedelstvo,...

5.1.2.7 Uredbeni ukrepi

K vsem zgoraj naštetim aktivnostim in rešitvam je nujno potrebno dodati tudi zakonsko ureditev na tem področju ter njeno implementacijo.

5.2 EKONOMSKI VPLIV TURIZMA

5.2.1 Negativni vplivi

5.2.1.1 Odliv sredstev/prihodkov

Direkten dohodek za določeno okolje je znesek porabe turistov, ki ostane lokalnemu prebivalstvu po odbitju davkov, dobičkov in plač, ki gredo izven regije in pa uvoz potrebnih dobrin. Ta odbitja imenujemo odliv. V večini »all inclusive« turističnih paketov gre kar 80 % vsega porabljenega turističnega denarja nazaj letalskim družbam, hotelom in ostalim mednarodnim družbam. Preostali denar pa je zopet tarča odlivom znotraj države.

5.2.1.2 Infrastrukturni stroški

Turistični razvoj lahko stane lokalno oblast in davkoplačevalce precej denarja. Investitorji v turistični razvoj velikokrat zahtevajo npr. izboljšanje letališč, cest, telekomunikacij in druge infrastrukture, davčnih olajšav in finančnih prednosti, kar drago stane lokalno oblast. Javna sredstva, porabljena za subvencioniranje infrastrukture ali davčne olajšave lahko zmanjšajo investiranje v ključne in kritične segmente družbe, kot sta zdravstvo in izobraževanje.

5.2.1.3 Porast cen

Naraščanje povpraševanja turistov po osnovnih storitvah in dobrinah poveča cene teh storitev, kar negativno vpliva na lokalno prebivalstvo, glede na to, da plače lokalnega prebivalstva ne rastejo proporcionalno z dvigom cen.

5.2.1.4 Ekonomska odvisnost lokalne skupnosti od turizma

Z intenzivnim investiranjem lokalne skupnosti in posameznikov v turizem (turistično infrastrukturo) ter hkrati opuščanje tradicionalnih načinov zaslužka naredi skupnost odvisno od zaslužkov od turizma. Zaradi pomanjkanja razpršenosti investicij in različnih zunanjih dejavnikov (vojna, naravne katastrofe, gospodarske krize, ipd.), ki lahko privedejo do nenadnega upada prihodov turistov, kar lahko resno prizadane lokalni turistični sektor.

5.2.1.5 Sezonsko delo namesto stalne zaposlitve

Sezonsko delo v turizmu povzroča ekonomske probleme kraju, ki je močno odvisen od turizma. Sezonski delavci so soočeni z nestalnostjo službe, običajno brez zagotovil za naslednje leto, brez možnosti za dodatno izobraževanje, brez zdravstvenih dodatkov, slabimi delovnimi pogoji, ...

5.2.2 Pozitivni vplivi

5.2.2.1 Devizni zaslužki

Poraba turistov ter izvoz in uvoz dobrin in uslug povezanih s turizmom ustvarja dobiček državi gostiteljici in lahko spodbuja potrebne investicije za gospodarsko rast v drugih sektorjih gospodarstva. Nekatere države poskušajo pospešiti rast prihodkov z zahtevo, da imajo turisti določeno količino tuje valute predpisane za vsak dan bivanja v državi in jim ni dovoljeno odnesti tega denarja ven iz države ob koncu njihovega potovanja.

5.2.2.2 Prispevek k vladnim prilivom

Vladne prilive od turističnega sektorja lahko delimo v neposredne in posredne prilive. Neposredni prilivi se generirajo s pobiranjem davkov od dobička v turizmu, ter z direktnimi dajatvami turistov, kot na primer izhodne takse. Posredni prilivi prihajajo od obdavčitve dobrin in storitev, ki jih kupujejo turisti.

5.2.2.3 Večje možnosti zaposlitve

Hiter razvoj turizma omogoča delo kar 7 % od vseh delavcev na svetu. Razvoj turizma v določenih skupnostih povečuje možnosti zaposlovanja za lokalno prebivalstvo.

5.2.2.4 Spodbuda investicijam v infrastrukturo

Turizem lahko spodbuja lokalno oblast k infrastrukturnem izboljšanju, kot so vodovod, kanalizacija, električna napeljava, itd. Takšne investicije dvigujejo kvaliteto bivanja tako za turiste kot tudi za lokalno prebivalstvo.

5.2.2.5 Prispevek lokalnim skupnostim

Turizem je lahko pomemben, celo ključen del lokalne ekonomije. Poleg uradnega dela turistične industrije, prinaša denar tudi neuradnim dejavnostim kot je ulična prodaja, neuradni vodniki, taksi prevozi, ki gre v žep lokalnega prebivalstva. Problem nastane, kadar je neka lokalna skupnost 100% odvisna od turizma. To pomeni velike šoke za lokalno skupnost v primeru upada turizma zaradi vzrokov, na katere lokalna skupnost nima vpliva (gospodarske krize, vojne, politična situacija,...).

5.3 DRUŽBENO KULTURNI VPLIVI TURIZMA

5.3.1 Pozitivni vplivi

5.3.1.1 Turizem deluje kot sila miru

Potovanja zbližujejo ljudi in tako kot ima turizem funkcijo izobraževanja, pospešuje in ohranja razumevanje med ljudstvi in kulturami in omogoča kulturno izmenjavo med gostitelji in gosti. Zaradi omenjenih aktivnosti se povečajo možnosti, da ljudje razvijejo medsebojno simpatijo in razumevanje in s tem zmanjšajo predsodke.

5.3.1.2 Podpora skupnosti

Turizem lahko poveča vitalnost lokalne skupnosti na več načinov. Eden od načinov je obnovitev in ohranjanje določenih festivalov in dogodkov, da bi jih prikazali gostom. Novo nastale zaposlitve lahko zmanjšanje emigracijo iz podeželja v mesta.

5.3.1.3 Objekti in infrastruktura, zgrajena za turiste lahko koristi celotni skupnosti

Ker turizem podpira nastanek skupnih objektov in storitev, ki sicer ne bi bile nikoli realizirane, dviguje kvaliteto življenja lokalne skupnosti.

5.3.1.4 Oživitev kulture in tradicij

Turizem lahko pospeši in oživi kulturne in zgodovinske tradicije, ki običajno pripomorejo zaščititi lokalne dediščine, prepored prvotnih kultur, umetnosti in rokodelstva.

5.3.1.5 Turizem podpira sodelovanje skupnosti in krepi ponos

Turizem pomaga dvigniti zavest o vrednosti naravnih in kulturnih dobrin lokalne skupnosti in povečuje ponos do lokalne in nacionalne dediščine ter interes za njihovo ohranjanje.

5.3.2 Negativni vplivi

Turizem lahko povzroči spremembo ali izgubo prvobitne identitete in vrednot zaradi sklopa različnih vplivov:

5.3.2.1 Materializacija

Turizem lahko lokalne kulture spremeni v »izdelke«, ko so verski obredi, navade in praznovanja prirejeni zahtevam turistov.

5.3.2.2 Standardizacija

Medtem ko pokrajina, namestitve, hrana in pijača,... morajo zadovoljiti potrebo turistov po nečem novem in neznanem, ne smejo biti preveč novi in neznani, saj večina turistov ne zahteva čisto drugačne stvari. Dober primer uvajanja enotnih standarsov so mednarodne hotelske verige, ki gradijo in opremljajo vse svoje hotele enako (po standardu) ne glede na okolje in lokalne posebnosti. Enak princip standardizacije velja tudi za verige restavracij s hitro prehrano, bare in diskoteke.

5.3.2.3 Izguba avtentičnosti zaradi prilagoditve zahtevam turistov

Prireditve kulturnih dogodkov za okus turistov pripelje do zlagane avtentičnosti. Povečane zahteve po suvenirjih, rokodelskih izdelkih, ipd spreminjajo tradicionalno proizvodnjo in pristnost, saj izdelovalci začnejo tradicionalne izdelke prilagajati okusu turistov.

5.3.2.4 Nasprotje kultur

- *Ekonomska neenakost*

Turisti, ki prihajajo iz družb z drugačnimi vzorci potrošnje in življenjskega sloga ter predvsem veliko večjimi količinami denarja, kot je to normalno za lokalne skupnosti, prenašajo vzorce obnašanja na lokalno ljudstvo.

- *Iritacija zaradi obnašanja turistov*

Turisti pogosto, zaradi nevednosti ali nemarnosti, ne spoštujejo lokalnih običajev in moralnih vrednot.

- *Neenakost pri zaposlovanju*

Posebej v DVR lokalno ljudstvo pogosto opravlja manj plačano delo, ko so natakarji, sobarice, vrtnarji, medtem ko tujci opravljajo managerska dela, ki so dobro plačana, vendar zahtevajo znanje. Takšne razlike velikokrat privedejo do trenj in draženj ter razlik med kulturami.

5.3.2.5 *Fizični vplivi, ki povzročajo družbeni stres*

- *konflikti glede uporabe virov*, kot je konkurenca med turizmom in lokalnimi skupnostmi pri uporabi omejenih primarnih virov, kot je pitna voda in energija. Stres za lokalno skupnost lahko prinese tudi okoljska degradacija in povečani infrastrukturni stroški za lokalne skupnosti, kot na primer večji davki za izboljšanje preskrbe z vodo ali kanalizacije.
- *kulturno nazadovanje in škoda* lahko nastane z vandalizmom, onesnaževanjem, krajo predmetov. Skupni problem na arheoloških najdiščih v državah kot so Egipt, Kolumbija, Peru, so slabo plačani skrbniki / pazniki, ki dodatno služijo prav s prodajo artefaktov turistom.
- *konflikti pri tradicionalni rabi zemlje*, predvsem na intenzivno uporabljenih področjih, kot so obalna področja s plažami in otoki. Konflikti nastanejo, ko se je potrebno odločiti med razvojem zemlje za turistično namestitvev ali infrastrukturo in tradicionalno uporabo zemlje. Lokalno prebivalstvo na takšnih območjih je običajno poraženec, saj ekonomska vrednost, ki jo prinaša turizem, šteje veliko več.

5.3.2.6 *Etnični vzroki*

- *Naraščanje kriminala*

stopnja kriminala običajno naraste z rastjo in urbanizacijo področja, prav tako je rast masovnega turizma povezana z rastjo kriminala. Prisotnost velikega števila turistov z denarjem, ki ga nameravajo porabiti in pa ostalimi dragocenostmi, kot so kamere, nakit, poveča zanimanje kriminalcev in

aktivnosti, kot so kraje in prodaja drog. Represija običajno poveča socialna trenja.

- Delo otrok

Veliko zaposlitev v turističnem sektorju zahteva »neprijetne« delovne pogoje, kot so: dolg delovni čas, začasno delo, nizke dohodke, malo izobraževanja. V številnih primerih za takšna dela rekrutirajo otroke, saj so poceni in fleksibilna delovna sila.

- Prostitucija in sex turizem

Seksualno zlorabljanje otrok in mladih deklet je vzporeden pojav z rastjo turizma v številnih državah sveta. Turizem prinaša tudi potrošništvo v dežele sveta, kjer prej niso imeli dostopa do razkošja. Zato je pripeljalo do tega, da mladi ljudje in celo otroci prodajo svoje telo za majice, kolesa, zabavno elektroniko in celo letalske karte. V drugih primerih so otroci pretihotapljeni in prodani zvodnikom na robu turističnih območij, kot sužnji, ki zelo redko zaslužijo dovolj denarja za pobeg. (<http://www.uneptie.org>, 21.11.2002)

Z ugotavljanjem pozitivnih in negativnih učinkov turizma na okolje, gospodarstvo in družbo se stremi k oblikovanju vrste turizma, ki bi imela minimalne negativne vplive. V tej luči želim v naslednjem poglavju predstaviti ekoturizem, kot obliko turizma, ki stremi k omenjenim ciljem.

6. EKOTURIZEM

Ekoturizem je podkomponenta področja trajnostnega turizma. Ekoturizem je v prvi vrsti trajnostna različica »naravnega« turizma, ki pa vključuje tudi elemente podeželskega in kulturnega turizma.

Ekoturizem želi v vseh primerih doseči rezultate TR. Pomembno je tudi poudariti, da naj bi vse oblike turizma, naj bo to počitniški, poslovni, konferenčni, zdraviliški, avanturistični ali ekoturizem, stremele k trajnosti. To pomeni, da naj načrtovanje in razvoj turistične infrastrukture, kot tudi kasnejše izvajanje turističnih aktivnosti ter marketing upoštevajo okoljevarstvene, socialne, kulturne in ekonomske trajnostne kriterije.

Močna orientacija področja ekoturizma glede evolucije načel, smernic in certifikatnega sistema temelječih na trajnostnih standardih, mu daje posebno pozicijo na področju turizma. Po večih letih razpravljanja na konferencah je dosežen konsenz glede komponent ekoturizma:

1. prispeva k ohranjanju naravne raznolikosti,
2. podpira blaginjo lokalnih ljudstev,
3. vključuje interpretacijsko/učenjsko izkušnjo,
4. vključuje odgovorno ravnanje turistov in turistične industrije,
5. ekoturizem izvajajo majhna podjetja za majhne skupine ljudi,
6. zahteva najnižjo možno porabo neobnovljivih virov,
7. poudarja lokalno participacijo, lastništvo in poslovne priložnosti, predvsem za kmečko prebivalstvo. (<http://www.uneptie.org/pc/tourism/ecotourism/home.htm>, 18.9.2001)

Ekoturizem je bil definiran kot oblika »naravnega« turizma na tržišču, vendar formuliran in preučevan kot orodje TR s strani NGO, razvojnih strokovnjakov in akademikov od leta 1990 naprej. Tako se izraz ekoturizem nanaša po eni strani na koncept v obliki načel, po drugi strani pa gre za specifičen segment tržišča. Organizacija International Ecotourism Society je leta 1991 podala eno zgodnejših definicij: »Ekoturizem je odgovoren način potovanja v naravna območja, ki ohranja okolje in podpira blaginjo lokalnega ljudstva.«

World Conservation Union pa pravi, da je ekoturizem:»...okoljevarstveno odgovorno potovanje in obiskovanje relativno neokrnjenih naravnih območij, z namenom uživanja in cenjenja narave (skupaj s spremljajočimi kulturnimi značilnostmi, tako preteklimi kot sedanjimi), na način, ki promovira ohranitev, ima nizek negativen vpliv obiskovalcev in prinaša koristno aktivno družbeno-ekonomsko sodelovanje lokalnega ljudstva.« (<http://www.planeta.com/planeta/95/0595unep.html>, 20.11.2001)

Avstralska nacionalna strategija ekoturizma navaja sledečo definicijo ekoturizma: »Ekoturizem je naravni turizem, ki vključuje izobraževanje in interpretacijo naravnega okolja in je hkrati ekološko trajen.« (<http://www.ecotourism.org.au>, 20.11.2001)

Definicija priznava, da 'naravno okolje' vključuje tudi kulturne komponente ter, da 'ekološko trajen' vključuje primerno povračilo lokalni skupnosti in dolgoročno ohranjanje virov. Ekoturizem lahko prepoznamo po ključnih značilnostih in oblikah. Naj naštejemo elemente, ki skupaj oblikujejo ekoturizem v sedanji obliki:

1. Usmerjenost na naravo
2. Okoljsko trajni procesi in upravljanje
3. Izobraževanje glede okolja tako za osebje kot stranke
4. Lokalno koristnost
5. Zadovoljstvo (zadovoljenost) turistov.

Prve tri značilnosti so bistvene zato, da bi se produkt obravnaval kot 'ekoturizem', medtem ko so zadnji dve značilnosti zaželeni v vseh oblikah turizma.

WTO prav tako poudarja, da ne obstaja univerzalna definicija ekoturizma, vendar pa našteva njegove glavne značilnosti in jih povzema v naslednjih točkah:

1. Vse oblike 'naravnega' turizma, pri katerih je glavni cilj turistov opazovanje in uživanje narave, kot tudi tradicionalnih kultur v naravnih območjih;
 2. Vsebuje izobraževalne in predstavitvene funkcije ali poteze;
 3. Je običajno organiziran za majhne skupine s strani specializiranih in majhnih podjetij, ki so v lokalni lasti. Tudi tuji operatorji različnih velikosti organizirajo oziroma le posredujejo ekoturistična potovanja (aranžmaje) pretežno za majhne skupine;
 4. Minimizira negativne vplive naravno in družbeno kulturno okolje;
 5. Podpira zaščito in ohranjanje naravnih področij s tem ko:
 - omogoča ekonomske koristi za gostujoče skupnosti, organizacije in oblast, ki upravljajo z naravo z namenom ohranitve;
 - omogočajo alternativno zaposlitev in priložnost za dohodek v lokalnih skupnostih;
 - povečuje zavedanje o ohranjanju naravnih in kulturnih značilnosti tako med lokalnim ljudstvom kot turisti.
- (<http://www.world-tourism.org/sustainable/IYE/WTO-UNEP-Concept-Paper.htm>, 18.9.2001)

Teme, ki jih je potrebno dodati k zgoraj navedenim, o katerih je potrebno misliti ko govorimo o ekoturizmu pa so:

- lastništvo nad zemljo in nadzor procesa razvoja ekoturizma s strani lokalnih skupnosti,
- učinkovitost in pravičnost sedanjih konceptov zaščitene območij glede zaščite biološke in kulturne raznolikosti,
- potreba po dodatnih ukrepih in nadzoru kadar gre za posebej občutljiva območja,
- domorodne in tradicionalne pravice na območjih primernih za razvoj ekoturizma.

V tem poglavju sem poskušal strniti razmišljanja o ekoturizmu, predvsem v smislu definiranja oziroma uokvirjenja v kontekst turizma. Na sledečih študijah primerov pa bi želel izpostaviti vlogo in delovanje NGO v okviru ekoturističnih projektov. Konkretno sem izbral primer razvoja nacionalnega parka v Kostariki ter nacionalno strategijo razvoja ekoturizma v kraljevini Tajske.

V primeru razvoja nacionalnega parka v Kostariki je pomemben element povezave lokalne skupnosti preko NGO v ustanovitev ekoturističnega projekta, ki bi ohranjal naravno okolje deževnega gozda in hkrati omogočil zaslužek lokalni skupnosti. Lokalna skupnost je s tradicionalnimi oblikami kmetijstva (požigalništvo) in gospodarstva krepko načela naravno okolje, a kljub temu dosegla prilive dogodkov, ki so komaj omogočali preživetje. Torej se primer direktno nanaša na obe hipotezi diplomske naloge.

V primeru kraljevine Tajske gre ravno za obraten proces, kjer vlada načrtuje razvoj ekoturizma v državi, da bi v čim večji meri ohranila naravne vire, socio-ekonomske danosti oziroma posebnosti, a hkrati omogočila lokalnim skupnostim možnost sodelovanja pri razvoju in zaslužku. V tem primeru je vlada sama uvidela pomembno vlogo NGO pri informiranju in izobraževanju lokalnih skupnosti. Hkrati bi NGO pomagala pri organizaciji različnih ekoturističnih dejavnosti na lokalni ravni. Tudi primer kraljevine Tajske je direktno povezan z obema hipotezama diplomske naloge.

7. POMEN EKOTURIZMA NA PRIMERU KOSTARIKE

7.1 TURIZEM IN ZAŠČITENA PODROČJA KOSTARIKE

Raznoliko podnebje in topografija, še posebej znotraj varovanih območij, omogoča življenje širokemu spektru rastlinskih in živalskih vrst, vse to pa je pomembna atrakcija za turiste.

Danes je turizem v Kostariki tretji največji vir dohodka. Priliv tuje valute predstavlja pomemben element gospodarske rasti države. V preteklosti je državi manjkalo finančnih virov in infrastrukture za turizem. Turistični trg je bil omejen, saj je Latinska Amerika veljala za nestabilno, z omejenimi kapacitetami, slabo kakovostjo nastanitev in osredotočeni na samo nekaj destinacij znotraj države. Tako je bil razvoj turizma na razmeroma nizkem nivoju: 93% hotelov ima manj kot 50 sob, $\frac{3}{4}$ turističnih agencij pa je v lasti države ali tujcev, ki dalj časa bivajo v deželi. (www.world-tourism.org, 26.02.2002)

Vendar pa se ta tendenca spreminja z naraščajočim tujim vlaganjem. Eden od predlaganih razvojnih projektov v zalivu Papagayo vključuje načrt za gradnjo 20.000 hotelskih sob srednjega do visokega cenovnega razreda. Dejstvo, da v tem cenovnem razredu Kostarika premore le 15.000 sob, kaže na enormno potencialno rast turizma v Srednji Ameriki in Karibih. Leta 1986 je vlada povečala proračun nacionalnega turističnega odbora in zvišala davke na letalski prevoz in hotelske nočitve, ki naj bi prav tako polnili proračun odbora. Istega leta je vlada izdala Zakon o investiranju v turizem, s katerim je spodbudila zasebni sektor za investiranje skozi različne koncesije in omogočila številne oprostitve davkov za podjetja, ki so povezana s turizmom. Izziv razvoja vitalne turistične industrije Kostarike je postal nuja, zaradi problemov revščine, nezaposlenosti, trajnostnega podeželskega razvoja in ohranjanja naravnih virov. Prepletenost teh problemov ima velik pomen za oblast kot tudi za prebivalce Kostarike. Leta 1992 je turizem pomenil največjo industrijo Kostarike, z več kot 500.000 gosti. Turizem s tujimi gosti je strmo naraščal v sedemdesetih s povprečno letno rastjo 11,2 %, v devetdesetih se je ta rast nadaljevala s približno 5,7 % letno rastjo. (www.wttc.org, 26.02.2002)

O ekoturizmu je začela razmišljati skupnost Santa Elene, zaradi primera sosednjega Monteverde rezervata tropskega gozda²⁵, kjer se dohodki vračajo v lokalno skupnost. To je način, kako ohraniti okolje in hkrati pridobiti prepotrebne dohodke za lokalno skupnost.

7.2 LOKALNI REZERVAT SANTA ELENA – DEŽEVNI GOZD – KOSTARIKA

Projekt rezervata dežnega gozda v Santa Eleni (SERR – Santa Elena Rainforest Reserve) je na lokalni skupnosti temelječ²⁶ projekt, ki naj bi rešil kritične probleme med razvojem in ohranjanjem okolja, s tem ko bi povečal ekonomsko samozadostnost in ohranjanje naravnih virov v skupnosti z nizkimi prihodki. Projekt naj bi prinesel raznolikost in razpršenost ekonomskih temeljev lokalne skupnosti Santa Elena in predstavlja alternativo tradicionalni industriji kot je kmetijstvo in gozdarstvo (oba z negativnimi posledicami za naravo in skupnost, povezano z njo). Projekt skuša omogočiti lokalnim prebivalcem, živečim v marginaliziranih, revnih delih, da aktivno sodelujejo pri ohranjanju okolja in lastnih naravnih virov in so hkrati soudeleženi pri direktnih in indirektnih zaslužkih.

Ekoturizem je postal glavni element rastoče turistične industrije Kostarike²⁷, še posebej zaradi potencialnih in alternativnih oblik ekonomskega zaslužka ob hkratnem zagotavljanju ohranjanja naravnih virov.

²⁵ Monteverde rezervat deževnega gozda (cloud forest rezerve) je nastal večinoma iz zasebnih donacij. Razteza se preko gorovja Tilaran, 6 življenskih pasov, ...ima okoli 600 drevesnih vrst, 300 orhidej, 200 praproti, 100 sesalcev, 2000 cvetočih rastlin in preko 500 vrst metuljev. 10500 ha zemlje je zelo popularen kraj za ekoturiste; število se je povečalo na 15000 leta 94 (300 pred 20. leti) zato je rezervat moral omejiti število in spodbujati nastanek Santa Elena rezervata deževnega gozda, da se razbremeni. Za mlečnimi proizvodi je turizem gl. vir dohodka za domačine. Povečanje turizma pa je povečalo tudi pritisk na področje, še posebej z razvojem nove turistične infrastrukture -restavracije, hoteli...območje je v nevarnosti pred eksistenčnim kmetijstvom, drvarjenjem in špekulacijami z zemljo. Kljub številnim turistom so koristi Monteverdeja majhne, saj je le del Santa Elena skupnosti povezan s projektom.

²⁶ Gre za prevod angleške besedne zveze "community based"

²⁷ Kostarika je izredno raznolika država, v smislu pokrajine, flore, faune-razlog leži predvsem v njeni legi saj predstavlja nekakšen most med dvema kontinentoma, kjer se vrste selijo med S in J Ameriko. Serije vulkanskih gorskih verig se raztezajo od meje z Nikaragvo na SZ do panamske meje na JVZ, kar državo geografsko deli na dva dela.

Do 1940-ih je imela Kostarika obsežen tropski gozd, vendar ga je večina v 30 letih izginila in strokovnjaki računajo, da bo v naslednjih 10 letih edini gozdni vir države znotraj parkov in zasebnih rezervatov. Krčenje gozdov ni le povečalo erozijo in mulj v rekah, ampak je imelo tudi negativne učinke, tako direktne kot indirektno na morske in koralne skupnosti izven obale (vzdolž Karibov).

Ta študija primera ilustrira potencial ekoturizma kot alternativne strategije za razvoj, še posebej razvoj, večinoma voden in nadziran s strani lokalne skupnosti v partnerstvu z vladnimi sektorji in mednarodnimi NGO. Turizem je glavni potrošnik dragocenih naravnih virov in sprememb v uporabi (namembnosti) zemlje, ki lahko močno poruši ravnovesje v lokalni skupnosti. Visoke zahteve po naravnem turizmu v Kostariki omogočajo začetno osnovo za razvoj turizma. Študija ilustrira način, s katerim je lokalna skupnost začela in kontrolirala turizem z ustanovitvijo regionalnih zaščiteneh območij, ki naj bi jim hkrati prinesli tudi določeno denarno korist. Skrbi lokalne skupnosti, kot je Santa Elena, za turizem so povezane s številnimi med seboj prepletenimi kategorijami:

- pomanjkanje možnosti za sodelovanje v postopku odločanja, ki zadeva upravljanje z okoljem in turizem;
- pomanjkanje odziva vlade, turistične industrije in NGO, pri nadzoru turizma in njegovih koristi in vplivov;
- pomanjkanje finančnih, socialnih in poklicnih koristi projektov za lokalno skupnost;
- potreba po boljši evalvaciji sociokulturnih učinkov in zagotovitev, da bo to upoštevano skupaj s poudarjenimi okoljskimi učinki na naravno okolje (te učinki so ponavadi bolj v zunanjem interesu ali pa interesu okoljskih skupin) (Wearing & Neal 2000:88).

Kljub naraščajočemu turizmu v Monteverdeju in rasti prihodkov v tem področju, so se le omejeni viri »prelili« v skupnost Santa Elene. Ekoturistični rezervat je bil direkten odgovor lokalne skupnosti na omenjeno situacijo. Namen je bil povečati samozadosnost skupnosti skozi ekoturističen projekt, ki bi prinesel trajnostne

Vse to je vodilo k pritisku biologov in okoljevarstvenikov, ki so lobirali za sistem zaščiteneh področij, kar je doseglo vrhunec v nastanku službe za državne parke. Sistem parkov je bil na državnem nivoju načrtovan z glavno prioriteto, da se ohrani habitat. Ta pristop je odtujil številne kmete, rančerja in drvarje, ki so jih izselili iz parka (z odpravnino). Večina jih nima alternativnega vira zaslužka in zato so se dogajali številni požigi ter kmetovanje na zaščiteneh ozemljih. Neuspeh, da bi vključili lokalne prebivalce v planiranje je rezultiralo v konfliktu med skupnostjo in osebjem nacionalnega parka. Leta 1986 je novo nastalo Ministrstvo za naravne vire prevzelo odgovornost nad parki, nov minister pa je zavzel nov pristop: trajnostni razvoj. Parki in zaščitena območja so bili večinoma narejeni s premalo denarja in vlaganja v infrastrukturo. Oblasti pa so podpirale nastanek zasebnih rezervatov za turizem in raziskave. Žal se krčenje gozdov nadaljuje (Wearing in Neil 2000:86).

alternative gospodarske uporabe zemlje in prinesel prave koristi (od turizma) lokalni skupnosti.

Rezervat je nastal na ozemlju, ki je bilo podarjeno srednji šoli v Santi Eleni za kmetijske projekte študentov. V 90-ih sta lokalna skupnost in šola sklenili razviti zemljo v ekoturistične namene. Glavni cilji:

- izpostaviti problem šole v zvezi s pomanjkanjem financ;
- izpostaviti problem krčenja gozda (družine so izrabljale gozd za preživetje);
- ustanoviti center za praktične študije deževnega gozda za domače in tuje študente;
- zagotoviti zaposlitvene možnosti in gospodarske koristi za skupnost s pomočjo ekoturističnega projekta, ki bi izboljšal njihov življenjski stil in prikazati socioekonomski potencial ohranjanja naravnega okolja na tem področju;
- vzpostaviti učni center in naravno učno pot, s pomočjo katerega bi informirali in izobraževali turiste in domačine o ohranjanju deževnega gozda;
- priprava nadaljnjih turističnih znamenitosti na tem področju, ki bi direktno koristile lokalni skupnosti;
- vzgajanje otrok v etiki ohranjanja okolja in posledično tudi skupnosti Santa Elene.

Sredstva za ta projekt so prispevali lokalna skupnost, kanadske srednje šole, sponzorji zasebnega in javnega sektorja ter mednarodne razvojne organizacije, kot je Canadian International Development Agency in Youth Challenge International. Slednji sta priskrbeli material, orodje in osebje, potrebno za nastanek učnega centra in poti. Lokalne in regionalne oblasti so sodelovale pri usmerjanju nacionalnih sredstev v izgradnjo ceste do rezervata. Lokalne turistične agencije so sodelovale v projektu od samega začetka. Večje so prispevale finance, manjše pa so lahko pripeljale obiskovalce in spodbudile njihove donacije. Številni so delali prostovoljno.

Takse za uporabo se zbirajo za nadaljnjo zaščito in upravljanje. Omejeno je tudi število obiskovalcev (dovoljenja za posamezne agencije). Skupnost, ki koordinira

regionalni načrt je začela z nadzorom nad uporabo zemlje²⁸, kar je pomembno za nadaljne upravljanje področja. Odbor šole je ustanovil NGO (Santa Elena High School Rainforest Foundation), ki pomaga svetovati pri upravljanju rezervata. NGO je sestavljena iz številnih organizacij: tropski znanstveni center, Youth Challenge International, občina Puntarenas, očetovsko združenje srednje šole Santa Elena, upravni odbor šole, Integral development association Monteverde, prostovoljci...

Cilji NGO so:

- ohranitev dežnega gozda;
- upravljanje rezervata in nadaljnje vlaganje profita v šolo;
- omogočiti zaposlovanje in priliv prihodkov v lokalno skupnost;
- pridobiti več zemlje, ki bo zaščiten pod rezervatom.

Zaposleni v turističnem sektorju so v Kostariki predstavljali leta 1989 le 5,3%, vendar se je ta številka povečala na 8,9% do leta 1999, prav zaradi ekoturističnih projektov. Santa Elena projekt se osredotoči predvsem na zaposlovanje maturantov lokalne srednje šole. Izdelan je bil tudi program usposabljanja (biologija, angleščina in gostoljubnost so bile dodane k urniku).

Dohodki rezervata so lahko usmerjeni v izgradnjo infrastrukture, upravljanje ter širitev in nadgradnjo znanja in s pomočjo lokalne skupnosti se lahko naredi primerna infrastruktura.

Projekt SERR (Santa Elena Rainforest Reserve) je povezal celotno lokalno skupnost v ohlapno obliko NGO in tako strnil interese na lokalnem nivoju delovanja. Sodelovanje različnih nivojev oblasti je predstavljalo glavni korak k uspešnem delovanju rezervata. Turizem predstavlja gospodarsko opravičilo za ohranjanje okolja in je tako privlačen predlog oblastem; stimulira zaposlovanje, investiranje, modificirano uporabo zemlje in pozitivno prispeva k ravnovesju plačil.

Projekt SERR predstavlja spremembo in odgovarja na nekatera politična in ekonomska vprašanja glede trajnostnega razvoja, še posebej v državah v razvoju, med katere sodi tudi Kostarika. Prvotno je bilo vprašanje ohranjanja okolja v debatah o ekoturizmu in naravni raznolikosti pred vsemi, element lokalne skupnosti pa vedno zanemarjen. Vendar je postalo očitno, da naravna raznolikost ne more

²⁸ land zoning control

biti ohranjena brez vpletenosti lokalne skupnosti. Potrebno je priznavati parke in zaščitena območja kot bistvena za naravno raznolikost in ekoturizem, vendar mora ekoturizem prav tako poudarjati pomen skrbi lokalne skupnosti glede upravljanja zaščitениh področij, pomanjkanja priložnosti za sodelovanje, koristi in sociokulturnih učinkov.

V začetku je bila lokalna srednja šola, za katero je rezervat pomenil podaljšano roko tradicionalnega šolskega sistema, saj so se učile stvari kot so ekologija in naravna zgodovina v samem parku. Kasneje je rezervat postal »živ razred« s programi za srednje in višje šole ter univerze, civilne skupine, domače in tuje turiste. Ugotovitve raziskav programa bodo lahko uporabljene neposredno pri pouku in s tem bo izobraževanje postalo enako pomembno kot učni center, poti in deževni gozd.

Učni programi bodo skušali stimulirati aktivnosti povezane z biologijo na šoli in povečati interakcije med tropskim gozdom, učitelji, učenci in starši. Primarni cilj je povečati razumevanje lokalne skupnosti za biologijo in naravno zgodovino, za ohranitev rezervata pa je nujno tudi širjenje te zavesti in znanja, saj bodo prav ti učenci vodili rezervat, mesto in politični sistem v prihodnosti. Ko bodo odločali o ohranjanju okolja, upravljanju financ, bodo razumeli biološke procese, ki so predmet njihovega odločanja.

Tudi turisti pridobijo z izobraževalnim programom parka, saj le ta nudi visoko stopnjo interpretacije njegovih številnih znamenitosti in tako stimulira intelekt.

SERR ponuja edinstven vpogled v to kaj lahko skupnost doseže. Projekt temelji na lokalnem znanju in je potreboval le začetni vložek NGO Youth Challenge International-a za zagon in pomoč lokalni skupnosti. Narejen je bil v skladu s posebnimi biološkimi, političnimi, ekonomskimi in socialnimi okoliščinami skupnosti Santa Elena. Ne ponuja formule za uspeh drugih, ampak mogoče primer, ki je vreden opazovanja. Rezervat se je razvijal v praktičnem in pragmatičnem smislu, deloma kot reakcija skupnosti, ki išče strategije za soočanje s problemi, ki jih je lokalna skupnost doživela. To je rešitev, ki se v svojem bistvu zanaša na lokalno skupnost Santa Elene.

V letu 1999 je rezervat gostil 7.000 turistov in proizvedel 40.000 USD letnega dobička za skupnost. Dva domačina sta polno zaposlena na vodstvenih funkcijah. Urniku šole so dodani še angleščina, biologija, tečaji vljudnosti in možnosti zaposlitve za diplomante znotraj rezervata. Rezervat prispeva tudi k zaščiti velikega rezervoarja sveže vode, saj deluje kot varnostna cona zaščitenega področja.

Za razumevanje vloge ekoturizma je pomembno analizirati projekt Santa Elene, saj:

- demonstrira svojo osredotočenost na skupnost in omogočanje njenega sodelovanja pri vzpostavljanju infrastrukture za turizem;
- za razumevanje sektorskih interesov in križanj/prepletanj z drugimi sektorji ter tako omogočanje odkritja priložnosti za ohranjanje okolja in sodelovanje pri razvoju.

Z lokalno skupnostjo kot središčem so različni sektorji - vladni, zasebni, NGO, okoljevarstveniki, mednarodne organizacije - usmerile svoj pristop do okolja skozi turizem (Holden 2000:89-91).

7.3 KORISTI EKOTURIZMA NA PRIMERU KOSTARIKE

Koristi ekoturizma so prepoznane na ravni celotne države. Odbor za turizem Kostarike navaja naslednja dejstva:

- Omogoča nove zaposlitve in dobičke v storitvenem in informacijskem gospodarskem sektorju. V Kostariki, majhni državi (51.000 km², 3,5 milijonov ljudi), je ekoturizem omogočil največji dotok tujih valut v gotovini in prehitel celo tradicionalne izvozne panoge, kot so banane in kava. Napovedi Odbora za turizem Kostarike so predvidevale milijon obiskovalcev v letu 1999 in kar 70 % obiskovalcev je trdilo, da prihajajo z razlogom uživanja in občudovanja narave. Večina domačih in tujih turistov kombinira svoj dopust s »poležavanjem« na plažah in obiski zaščitenih območij. Območja naravnih parkov so se začela razvijati približno 20 – 30 let pred turističnim »odkritjem« Kostarike in sedaj obsegajo preko 25 % državnega ozemlja. Gre za relativno dobro vodene

nacionalne parke in ostala zaščitena območja. Narašča pa tudi število privatnih »rezervatov«, ki so orientirani k pogozdovanju in naravnemu turizmu. (<http://www.visitcostarica.com/ict/paginas/TourismBoard.asp>, 02.06.2002)

- Promovira in koristi majhnim hotelom, ki jih upravljajo lastniki. V Kostariki ima kar 90 % hotelov manj kot 60 sob, od tega kar 75 % manj kot 40 sob.
- Opredeljen je, vsaj teoretično, kot industrija brez dimnikov
- Ekoturizem ohranja vrednost neokrnjenih naravnih virov in preprečuje njihovo uničenje v imenu netrajnostnega razvoja. To je posebno pomembno v primeru tropskih gozdov s svojo ogromno bogatostjo flore in favne. Zatorej lahko ekoturizem v tropskih državah močno pripomore k ohranjanju narave.
- Ustvarja pozitivno ozračje in povečuje mednarodni ugled, če država skrbi za okolje in previdno odpre svoj sistem varovanih območij za odgovoren turizem. Hkrati omogoča boljše možnosti za mednarodno pomoč in tuje investicije, torej svež kapital.
- Pravilno upravljan lahko ekoturizem veliko prispeva k lokalnim skupnostim, predvsem če jih vključuje že v procesu načrtovanja in upravljanja lastnih lokalnih naravnih virov in so udeleženi tudi pri ekonomskih koristih, ki izhajajo iz naraščajočega števila turistov. Tako se je v projektu SERR lokalna skupnost povezala in mobilizirala za izvedbo skupnega projekta. V NGO so včlanjene tudi tuje organizacije in posamezniki, ki so v začetku tudi priskrbeli določena sredstva in znanje, ki so bili potrebni za uresničitev projekta. Opisana študija primera Kostarike potrjuje pomembno vlogo NGO za razvoj ekoturizma in delovanje NGO kot »glasnika« ljudstva, v tem primeru lokalne skupnosti Santa Elene, ki se je povezala v NGO, da bi si zagotovila razvoj in obenem ohranila dane naravne vire deževnega gozda. Hkrati opravlja tudi funkcijo generiranja znanja o deževnem gozdu in prenaša znanje tako na lokalno skupnost, kot tudi na domače in tuje turiste, ki obiščejo njihov rezervat. Študija opisuje primer organiziranja od spodaj navzgor s pomočjo zunanjega dejavnika (mednarodne NGO) v naslednjem poglavju bom na primeru kraljevine Tajske poskusil pojasniti tako vlogo NGO kot delovanje na nacionalni ravni.

8. RAZVOJ EKOTURIZMA NA PRIMERU KRALJEVINE TAJSKE

Tajska ima zelo velike turistične potenciale, saj država premore veliko naravne lepote, bogato kulturo in miroljubne in prijazne ljudi. Trenutno je najbolj prisoten klasičen tip turizma, ki vključuje kulturne ogleda, ekskurzije in rekreacijo. Pri teh oblikah in njihovem upravljanju gre za zadovoljevanje potreb turistov predvsem s ciljem velikih denarnih povrnitev. Alternativni tipi turizma, kot so izobraževalni turizem, ekoturizem in avanturistični turizem, še niso dodobra uveljavljeni, imajo malo podpore in nerazvit sistem upravljanja.

Če opazujemo trenutno turistično situacijo Tajske v celoti, lahko ugotovimo naslednje:

8.1 TURISTIČNI VIRI

- a) Skupaj Tajska premore 2.579 uradnih turističnih zanimivosti, od tega je 1.386 naravnih in 1.193 kulturnih zanimivosti. Večina naravnih turističnih virov se nahaja na jugu države, medtem ko je večina kulturnih zanimivosti v centralni regiji države. Večina naravnih virov so slapovi (303) in plaže (176). Ostale naravne vire sestavljajo gore, nacionalni parki, jame, parki (orhideje, botanični vrtovi, nasadi dreves, javni parki). Večino kulturnih zanimivosti predstavljajo templji (529, kar predstavlja 46,26 % vseh kulturnih zanimivosti), sledijo starodavni objekti (173) in spomeniki (102), kulturni centri, muzeji,...
- b) Da bi lahko ocenili potencial ekoturističnih virov, so bili viri rangirani na osnovi svoje edinstvenosti, verodostojnosti, zanimivosti ter kako dobro so bili upravljeni. Tako naj bi zagotovili ekološko integriteto oziroma območje, kjer se nahajajo. Viri so bili nato razdeljeni na pet stopenj, glede na svoj potencial. Prva stopnja (67 lokacij) in druga stopnja (548 lokacij) imata visok potencial in sta primerni za razvoj v ekoturistične destinacije. Omenjene lokacije so v glavnem slapovi, gozdovi in koralni grebeni, ki so pretežno locirani znotraj meja nacionalnih parkov. Le nekaj je kulturnih virov (gre za skupnosti, zgodovinska območja in stare zgradbe), ki naj bi imeli visok potencial.
- c) Province, kjer se nahajajo ekoturistične destinacije z visokim potencialom:

- Južna regija: viri z visokim potencialom so v Changwat Satun, Surat Thani, Phangnga, Trang, Chumphon, Krabi in Ranong. To so province, ki imajo otoke in korale kot primarne turistične destinacije.
- Severna regija: Changwat Chiang Mai, Nan, Tak in Mae Hong Son, ki imajo veliko gozdov, slapov, etničnih prvobitnih skupnosti, jam kot primarnih turističnih virov.
- Centralna regija: Changwat Kanchanaburi, Trat, Phetchaburi in Saraburi, katerih glavne turistične atrakcije so gozdovi, slapovi, korale in jame.
- Severo-vzhodna regija: Changwat Loei, ki ima veliko ,število visoko potencialnih ekoturističnih destinacij.

Poleg zgoraj naštetih destinacij so še številna območja, razpršena po celotni državi, predvsem v območjih nacionalnih parkov in različnih gozdnih parkov, kjer je mogoče razvijati ekoturizem (TaT 1997:11).

8.2 TURISTIČNI TRG

- a) TaT načrtuje izpolnitev cilja 12 milijonov obiskov turistov v letu 2004 in tako preseči prihode turistov z leta 2002, torej pred izbruhom epidemiji atipične pljučnice v regiji JV Azije. Med leti 1995 in 2002 je rast prihodov turistov naraščala vsako leto za približno 7%, z izbruhom atipične pljučnice pa je prihod turistov stagniral, predvsem v severnih provincah Tajske. (www.tatnews.org/tat_news/, 12.08.2003)
- b) Ne obstaja zanesljiv zapis o tem, koliko turistov je prišlo zaradi ekoturizma, vendar pa lahko kot delni pokazatelj vzamemo število obiskov 104. nacionalnih parkov v državi (od tega je 24 morskih nacionalnih parkov). Leta 2002 je kar 16.097.853 turistov obiskalo nacionalne parke, od tega 3.032.761 tujih gostov. Kar 91,85 % vseh gostov, ki so obiskali nacionalne parke, je bilo na ekskurzijah in so obiskali parke na poti na drugo destinacijo ali pa so prespali v provinci, kjer se nahaja park.
- c) Podatki za sledečo študijo so bili pridobljeni z naključnim anketiranjem tujih turistov na letališčih pri odhodu iz države in naključnih domačih turistov, z

namenom pridobiti profil tega naraščajočega tržnega segmenta in napovedati oceno zahtev v prihodnosti. Rezultate lahko povzamemo v naslednjih točkah:

- I. Tipi turizma: tip turizma je definiran glede na aktivnosti, s katerimi se turisti ukvarjajo. »Intenzivne« ekoturistične aktivnosti vključujejo preučevanje narave, gozdni pohodi, opazovanje ptic in divjih živali, raziskovanje jam, potapljanje na koralnih grebenih, rafting, vožnje s kanujem in kampiranje. »Srednje intenzivne« aktivnosti vključujejo astronomijo, gorsko plezanje, gorsko kolesarjenje, safari in ribolov. Potrebno je poudariti, da je bila ta študija zastavljena širše in njen namen ni bil oceniti, koliko teh turistov je pravih ekoturistov²⁹.
- II. Participiranje pri aktivnostih: Vsi turisti imajo težnjo, da kombinirajo različne aktivnosti pri vsakem potovanju. 31,9 % od vseh tujih turistov prakticira ekoturizem, medtem ko 35,45 % vseh aktivnosti tujih turistov predstavlja aktivnosti povezane z ekologijo. Pri domačih turistih je kar 67,23 % tistih, ki prakticirajo ekoturizem in samo 42,56 % vseh aktivnosti, ki jih počnejo je povezano z ekologijo. Lahko zaključimo, da tako domači kot tuji turisti kombinirajo ekoturizem z ostalimi oblikami turizma.
- III. Število ekoturistov leta 2002 (gre za turiste, ki vsaj del svojega časa namenijo aktivnostim povezanim z ekologijo) je bilo ocenjeno na podlagi primarnih podatkov zbranih za to študijo in sekundarnih podatkov povezanih s številom turistov na Tajskem leta 2001. Ocenjuje se, da je bilo približno 14.174.167 turistov vključeno v ekoturistične aktivnosti in kar 7 milijonov je ekoturistov.
- IV. Prihodki od ekoturistov: turisti, ki prakticirajo aktivnosti povezane z ekologijo trošijo drugače kot ostali tipi turistov. Tuji ekoturisti povprečno porabijo manj kot tuji turisti na splošno ali okoli 20.680 bahtov³⁰ po osebi kar znese v celoti 42.265,15 milijonov bahtov. V povprečju tajski ekoturist porabi 3.034 bahtov

²⁹ Turisti, ki se udeležujejo v ekoloških aktivnostih, potujejo odgovorno, so res zainteresirani za preučevanje narave in sodelujejo pri naporih za ohranjanje naravnih turističnih virov in kultur lokalnih ali prvobitnih skupnosti.

³⁰ Tečaj za 1 baht = **4,8091 sit**; **Tečaj Banke Slovenije na dan 20.05.2003**

kar v celoti pomeni 36.805,80 milijonov bahtov. Celoten prihodek vseh ekoturistov je okoli 79.070 milijonov bahtov (TaT, 2002).

8.3 TURISTIČNE STORITVE

Da bi lahko zadovoljili potrebe ekoturistov, so potrebne različne usluge kot je namestitve, hrana, organizacija izletov, vodnikov itd.

Usluge namestitve: obstajajo različne oblike namestitve od katerih so nekatere registrirane, druge pa ne. Tipe namestitve lahko razdelimo na:

- hoteli in bungalovi; Tajska ima skupaj 4.850 tovrstnih objektov, kar pomeni 246.113 turističnih sob. Večina ne izpolnjuje ekoturističnih standardov. Le nekatera letovišča imajo pravo osnovo za razvoj eko letovišč.
- hiše za goste in koče na področju nacionalnih parkov; te koče upravlja Kraljevi oddelek za gozdarstvo ³¹, nahajajo pa se v vseh nacionalnih parkov. Tudi hiše za osebe se v nekaterih parkih uporabljajo kot hiše za goste, istemu namenu pa služijo tudi šotori in infrastruktura kampa. Te vrste namestitve so primerne za razvoj eko namestitvev, čeprav jih večina ni na stopnji upravljanja, ki jo zahteva ekoturizem. Poleg nacionalnih parkov, kraljevi oddelek za gozdarstvo omogoča namestitve v različnih zaščitениh območjih, vključno s številnimi raziskovalnimi in eksperimentalnimi postajami, ki sicer niso namenjene nudenju turističnih uslug.
- uradne hiše za goste in namestitve v okviru jezov in rezervatov, taborniških kampov: te namestitve niso del uslug turistične industrije in zato ne nimajo značilnosti ekoturistične namestitve.
- privatne namestitve: ta oblika namestitve ima namen dovoliti lastnikom hiš zaslužiti dodaten denar in služiti za kulturne izmenjave. Ta alternativna vrsta namestitve je poskusno uvedena na različnih lokacijah, npr. Ban Prasat (podpora s strani TAT³²). Privatne namestitve imajo visoko kulturno podlago in so zelo primerne za razvoj v ekoturistično namestitvev.

³¹ Royal Forestry Department

³² Eng: Tourism Authority of Thailand – turistični urad Tajske

Glavne ovire pri razvoju ekoturizma so: pomanjkanje za to usposobljenih vodnikov, premalo spoštovanja turistov do ekoturizma in nezadosten razvoj in pripravljenost ekoturističnih destinacij za sprejem turistov – stanje nekaterih destinacij se je močno poslabšalo ali pa so propadle. Čeprav se veliko turistov neprimerno obnaša na ekoturističnih krajih (npr. so preglasni, ne odlagajo odpadkov na za to določena mesta, kažejo nespoštovanje ali ignoranco do lokalnih ali prvobitnih kulturnih vrednot) je kontroliranje turistov zelo težko za podjetnike kot so agenti in vodniki, saj nimajo ustrezne avtoritete nad njimi.

8.4 IZOBRAŽEVANJE IN POVEČEVANJE ZAVESTI O OHRANJANJU OKOLJA

Eden izmed faktorjev, ki so ustvarili potrebo po ekoturizmu, je nezadovoljstvo z vsebino in upravljanjem konvencionalnega turizma. Ekoturizem je proces povečevanja znanja in zavedanja turistov in z njimi povezanih ljudi z namenom ohranjanja naravnih virov in okolja neke dežele. Ekoturizem na pomemben način dopolnjuje običajne načine (tečaji na izobraževalnih institucijah, tečaji usposabljanja in seminarji, materiali na temo okolja v turističnih krajih in širjenje primernih informacij preko množičnih medijev) povečevanja znanja in zavesti o potrebah po ohranjanju naravne in ekološke trajnosti.

Trenutno nudi več kot 70 univerz, višjih strokovnih in ostalih šol tečaje s področja turizma. Letno le-te lahko usposobijo 13.500 ljudi. Poleg tega številne izobraževalne institucije ponujajo tečaje okoljevarstvenega upravljanja, načrtovanja in administracije, ki pogosto naslavljajo tudi probleme turizma.

Materiali, ki razlagajo okoljevarstvo, so prisotni v številnih nacionalnih parkih. Žal so pogosto slabe kakovosti in ne prispevajo dovolj k nalogi povečevanja znanja in zavesti o okolju. Zgled za ostale kraje pa so materiali, ki se nahajajo v kraljevem oddelku za gozdarstvo in so po oceni turističnega urada Tajske zelo kakovostni.

Informacije in vodila, ki prihajajo skozi množične medije lahko pritegnejo pozornost javnosti in turistov. Vendar je na splošno ta način preveč plitev, da bi bistveno prispeval k razvoju ekoturističnega trga. Vseeno pa so bili množični mediji uspešni pri vcepitvi ljubezni do narave in ustvarjanju pozitivnega odnosa do ohranjanja okolja. Tisti, ki so odgovorni za načrtovanje in upravljanje v ekoturizmu, bi morali

najti metode sodelovanja s tistimi, ki prihajajo iz teh bolj običajnih kanalov javnega izobraževanja in informacij. S tem bi spodbudili potrebo po ekoturizmu in hkrati zmenjali ideje, ki bi vodile v ukrepe za bolj kakovostne izkušnje ekoturistov.

8.5 SODELOVANJE LJUDI

Koncept sodelovanja se osredotoča predvsem na vključevanje lokalnih prebivalcev in vseh s tem povezanih organizacij iz privatnega in javnega sektorja, saj bi na ta način lahko zagotovili, da razvoj ekoturizma doseže željene ciljne skupine in smer. Sodelovanje ni vedno lahko. Obstaja namreč še vedno nezaupanje in nepripravljenost sodelovati med nacionalnimi parki in lokalnimi administrativnimi organizacijami, lokalnim prebivalstvom in upravljavci sredstev in med lokalnimi podjetniki in uradnimi organizacijami.

Sodelovanje ljudi je še vedno osredotočeno na služenje denarja od turizma, ne pa na proces razvoja turizma ali na ohranjanje virov. Le peščica lokalnih oblasti je sodelovala pri upravljanju turizma ali naravnih virov. V nekaterih krajih so se lokalni prebivalci organizirali za sodelovanje v upravljanju turizma, npr. s tem, ko so priredili obiske krajevnih kulturnih znamenitosti in bližnjih zaščitenih območij kot so Ban Prasat, Ban Ko Yao... (TaT 1997:30-4).

8.6 SORODNE UPRAVNE IN ADMINISTRATIVNE ORGANIZACIJE

Ljudje v procesu ekoturizma prihajajo iz različnih agencij in organizacij:

- Lastnik turističnega področja ali tisti, ki so odgovorni za nadzor nad viri – kraljevi oddelek za gozdarstvo, oddelek za ribištvo, vsi nivoji lokalne administracije, oddelek za upodablajoče umetnosti, skupnosti, posamezniki s področja turizma.
- Posredniki turizma; predvsem agencije na trgu, podjetja, ki izvajajo posle, povezane s turizmom in turistične agencije, izobraževalne institucije, nevladne organizacije in množični mediji.
- Ponudniki storitev, podjetniki, ki podpirajo turizem, predvsem nastanitvene usluge, izposoja vozil in usluge potovanj, vodenj, agencije, ki so odgovorne za

infrastrukturo, vključno s skupnostmi, ki ciljajo na dobiček iz razvoja turističnega posla.

- Osebe, ki oblikujejo in izvajajo politiko upravljanja in planiranja, od najvišjih do administrativnih nivojev in osebe, ki sledijo politiki znotraj turističnih področij.

Danes te organizacije in posamezniki (ki imajo pomembno vlogo v ekoturizmu) izvajajo svoje dolžnosti v okviru, ki ne naslavlja problemov ekoturizma. Prav tako se kaže, da komunicirajo in se usklajujejo le, ko je to nujno potrebno. Problem je, da ne obstaja neka jasna organizacijska struktura, ki bi olajšala sodelovanje in komunikacijo na redni osnovi.

8.7 POTENCIAL RAZVOJA IN PROBLEMI

Ekoturistični potencial Tajske je visok, zahvaljujoč številnim naravnim virom in edinstvenim kulturnim virom, ki privlačijo tako domače kot tuje turiste. Za te vire in zanimivosti pa je izrednega pomena zagotoviti njihovo primerno upravljanje. To je mora podpreti vladna politika, ki bi morala identificirati ekoturistične znamenitosti dežele in pomagati pri njihovem ohranjanju. Žal sedanji upravitelji virov na samih krajih znamenitosti nimajo osnovnega razumevanja o ekoturističnem upravljanju in sposobnosti za razvoj ekoturističnega potenciala. Osredotočenost upravljanja je na zadovoljevanju potreb turistov namesto na potrebah ekoturističnih virov. Aktivnosti, izobraževalni ukrepi in materiali so še vedno vse prej kot navdihujoči. Večina trenutnega ekoturističnega poudarka je na pustolovskih potovanjih in spoštovanju narave, ne pa na resnih izobraževalnih ukrepih, ki bi imele večji učinek na cilj promoviranja trajnosti³³.

Trženje ekoturizma in informiranje ciljne populacije so še vedno nerazviti. Številni turisti še vedno niso resni glede ekoturizma, mogoče zato, ker jim manjka primerno znanje o njegovih ključnih značilnosti ali pa zato, ker marsikateri ekoturistični viri še vedno niso pripravljeni na privabljanje in oskrbo resnejših ekoturistov. Trg ekoturizma bo moral počakati na čas, ko bodo viri bolj pripravljeni. Do takrat pa

³³ Na tej točki moram poudariti problem pridobivanja svežih podatkov o razvoju celotnega turizma v Kraljevini Tajski, vendar pa lahko postrežem z dejstvom, da je na področju razvoja NGO, ki sodelujejo v tem procesu, kar 88.2 % rast števila novih NGO v zadnjem desetletju od 1991 do 2001. (<http://www.worldbank.org>, 13.05.2002)

bodo obstoječe turistične aktivnosti in potencialna ekoturistična področja potrebovala primerni nadzor in smernice. Brez nadzora bi namreč postala ekoturistična območja predmet slabšanja okolja in uničevalnega tekmovanja v tem, kdo bi privabil največ turistov. Tako se pričakuje, da bo razvoj ekoturističnega trga razmeroma počasen in postopen.

Turizem, upravljan na lokalnem nivoju in sodelovanje ljudi v ekoturizmu še vedno potrebuje vodenje in okrepitev, še posebej s pomočjo lajšanja razvoja človeških virov, povezanega s turističnimi storitvami in upravljanjem naravnih virov. S problemom majhnega števila usposobljenih, registriranih vodnikov se bo potrebno posebej spopasti. Kritična praznina na tem področju je slab pretok informacij in izkušenj, ki zadevajo upravljanje ekoturizma med različnimi subjekti, prav tako je problem tudi neuporaba bogastva znanja (ki je v tem kontekstu še kako pomembno) v ekoturističnih politikah in ciljih (TAT, 1997).

Pomembno dejstvo, ki bo vplivalo na razvoj trajnostnega turizma in ekoturizma je spoznanje vlade, da je potrebno spodbujati razvoj tega področja. Kar pomeni, zainteresiranost prvega in najbolj pomembnega elementa (vladnega nivoja) v procesu realizacije tako zahtevnega družbenega projekta. Vladni nivo se bo tako lahko intenzivno povezoval na mednarodnem nivoju pri zagotavljanju znanja in izkušenj področja TT in ekoturizma³⁴ ter prenašal znanje na regionalni in lokalni nivo.

Z usposabljanjem NGO za takšno delovanje, bo omogočil mobilizacijo lokalnih skupnosti in prenos znanja na nižje nivoje. Naslednji korak bi lahko bila uvedba certifikatnega sistema v ekoturizmu, ki bi omogočil povratno informacijo in pa določen nadzor nad razvojem ekoturizma oziroma trajnostnega turizma. Samo sodelovanje in povezanost vseh nivojev lahko prinese želene rezultate pri razvoju trajnostnega turizma, saj gre za tektonske premike v celotni družbi.

Na primeru kraljevine Tajske je videti primer razvoja in udejanjanja ekoturizma oziroma ekoturističnih projektov, kjer je pobudo prevzela nacionalna vlada. Pobuda

³⁴ Tako se vlada Tajske in turistični urad Tajske zavedata velikega potenciala turizma in leta 2001 so k sodelovanju pri pripravi pet letnega razvojnega načrta za turizem za Kraljevino Tajsko, povabili tudi Svetovno turistično organizacijo.

izraža dejstvo, da so naravne danosti in turistična industrija eden bistvenih »motorjev« razvoja kraljevine Tajske.

V primeru študije Tajske imajo NGO naslednje naloge:

- širiti znanje o ekoturizmu na lokalne skupnosti,
- usposabljanje ljudi za upravljanje ekoturističnih projektov,
- ozaveščanje lokalnih skupnosti glede dragocenosti naravnih in turističnih danosti.

Na drugi strani je veliko znanja o naravi, živalih in načinu življenja v naravi shranjenega prav v lokalnih skupnostih, ki so vsakodnevno povezane z naravo. NGO naj bi pomagale organizirati skupnosti za vodenje in upravljanje ekoturističnih projektov, in služile kot vez med njimi in vladnimi službami/politikami. Pomembna naloga NGO bo ohraniti dragocene informacije in znanja o naravi, ki se največkrat prenašajo z ustnim izročilom in lahko hitro utonejo v pozabo.

9. KONTROLIRANJE STROŠKOV IN KORISTI EKOTURIZMA

Kontroliranje stroškov in koristi ekoturizma je ključno za uspeh razvojne strategije v turizmu, ki temelji na pravični razdelitvi koristi med vsemi udeleženi stranmi. Takšna strategija mora biti zgrajena na skupni volji mednarodnih, nacionalnih in lokalnih agencij javnega sektorja v podporo pristopu turističnega razvoja, temelječega na načelih ekoturizma kot tudi na močnih turističnih podjetjih za katere ekoturizem ni samo slogan, ampak način zagotavljanja trajnosti njihovih aktivnosti in razvijanju novih priložnosti za rast.

9.1 MERJENJE EKONOMSKIH STROŠKOV IN KORISTI EKOTURIZMA

Merjenje ekonomskih stroškov in koristi tradicionalnega turizma temelji na razmerju med predvideno donosnostjo turistične investicije z uporabo metodologijo tržnih raziskav in določitvijo zasedenosti. Izračun koeficienta zasedenosti določi donosnost turistične investicije. Iz tega razloga operaterji stremijo k preseganju zasedenosti, ki pokriva povračilo investicije in maksimalen dobiček.

Bruto operativni rezultat (BOR)³⁵ je osnovni indikator, uporabljan za merjenje ekonomskih stroškov in koristi turističnih investicij. Odločitev ali nadaljevati s turističnim projektom bo narejena s primerjavo sredstev, ki jih imamo na voljo, in celotnega zneska investicije, brez upoštevanja okoljevarstvenih stroškov in družbenega vpliva projekta.

Za ekoturistične projekte takšna ekonomsko finančna analiza ni dovolj in je nujno potrebno upoštevati tudi koristi in stroške lokalnega prebivalstva. Pri merjenju je nujno potrebno vključiti naslednje faktorje:

- v smislu ekonomskih stroškov:
 - stroški energetske infrastrukture (obstoj ali pomanjkanje obnovljivih virov energije)
 - stroški transportne infrastrukture in dostop do ekoturističnih točk (ceste in poti)
 - stroški preskrbe s pitno vodo
 - stroški uničevanja odpadkov (smeti in odplake)
- v smislu ekonomskih dobičkov:
 - koristi povečanih dohodkov lokalne družbe
 - koristi od pobranih davkov za državno upravo
- dohodki od najemnine in pravice do uporabe za lokalno upravo.

9.2 MERJENJE EKOLOŠKIH STROŠKOV IN KORISTI EKOTURIZMA

Merjenje ekoloških stroškov in koristi turističnih projektov je ključni element ekoturističnega razvoja. Razvoj ekoturizma je ena redkih oblik turističnega razvoja, ki lahko pod določenimi pogoji dejansko podpira zaščito naravnih območij skozi programe zaščite, ki jih lahko začnejo in financirajo.

Instrumenti za merjenje ekoloških stroškov in koristi so največkrat kombinirani indikatorji, ki določajo pritisk in intenzivnost uporabe ekoloških točk. WTO definira tri kombinirane indikatorje, dobro prirejene za merjenje ekoloških stroškov in koristi:

³⁵ Ang.: Gross Operating Result (GOR)

Kapaciteta: ta kombiniran indikator določa maksimalno število turistov, ki jih točka lahko gosti, predvsem med glavno sezono. Ta indikator je mogoče izračunati z uporabo kazalcev zaščite naravnih točk in kazalcev zmogljivosti te točke, pri podpiranju različnega števila obiskovalcev.

Obremenitev turistične točke: kombiniran indikator meri stopnje vpliva na točko z upoštevanjem naravnih in ekoloških značilnosti. Kljub upoštevanju vseh preventivnih ukrepov za zmanjšanje škode v naravnem okolju, ekoturizem še vedno proizvaja nekatere negativne učinke. Ta indikator meri količino negativnih vplivov in opozarja, kdaj je potrebna akcija za zmanjšanje le-teh.

Atraktivnost: S tem indikatorjem merimo ekološke značilnosti točke, ki so atraktivne za obiskovalce in se z povečevanjem števila obiskovalcev v času spremeni. To je kvalitativni indikator, ki igra zelo pomembno vlogo pri zagotavljanju trajnosti ekoturističnih investicij.

S omenjenimi indikatorji lahko ocenimo, kje je meja določene ekoturistične točke, do katere minimalno vplivamo na okolje.

9.3 MERJENJE DRUŽBENIH STROŠKOV IN KORISTI EKOTURIZMA

Z merjenjem družbenih stroškov in koristi ekoturističnih projektov ugotovimo do kakšne mere ekoturizem izpolnjuje enega temeljnih ciljev tj. enakomerna razdelitev koristi med vse akterje. Naslednji kazalci se uporabljajo za merjenje družbenih stroškov in koristi:

a) V smislu družbenih stroškov:

- motenje ritma oziroma števila lokalne delovne sile (primerjava delovnega časa v turizmu in normalnega delovnega časa);
- motenje tradicionalne uporabe prostora lokalne populacije zaradi poti, ki jih uporabljajo ekoturisti;
- motenje prehranjevalnih navad lokalnega ljudstva kot rezultat kontaktov s turisti.

b) V smislu družbenih koristi:

- nastanek novih delovnih mest in aktivnosti povezanih z ekoturizmom;
- izboljšanje udobja, življenjskih razmer in javnih uslug (elektrika, dostop do zdravstvene pomoči in izobraževanja, ...);

- merjenje stopnje zadovoljstva lokalnega prebivalstva preko anket in javnih raziskav.

Le-ti indikatorji omogočajo orodja za oceno potencialnih in realnih vplivov ekoturizma in njegovega prispevka zaščiti okolja.

(<http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/about.htm>, 21.11.2001)

9.4 PRIPOROČILA WTO DRŽAVAM Z EKOTURISTIČNIMI DESTINACIJAMI³⁶

Sprejetje preventivnih ukrepov na lokalni, regionalni in mednarodni ravni: Cilj preventivnih ukrepov ni odvrniti od razvoja ekoturizma, ampak zagotoviti učinkovito koordinacijo med različnimi nivoji, da bi zagotovili trajnost ekoturističnih točk. Prav tako je bilo na večjih regionalnih seminarjih o ekoturizmu večkrat poudarjeno, da končna cena zaščita narave ekoturističnih točk lahko presega finančne koristi.

V tem primeru uporaba načel »onesnaževalec plača« in »uporabnik plača« ni dovolj kot zagotovilo za pokritje vseh stroškov zaščite in pomeni odgovornost javnih oblasti, da pokrijejo razliko. Izbirajo lahko med petimi vrstami ukrepov:

- Povečanje odpornosti ekoturističnih točk. Nacionalne in lokalne oblasti odgovorne za zaščito narave, lahko z mednarodno pomočjo, umetno povečajo odpornost z zaščito z pregradami in potmi in stezami, ki preprečujejo obiskovalcem direkten dostop do najbolj občutljivih con, kjer bi se lahko pojavili problemi zaščite, kot je to primer na manjših otokih.
- Spreminjajoča ekoturistična aktivnost v času in prostoru. S takim ukrepom obiskovalci niso vedno napoteni na ista mesta ob istem času. Ta ukrep zahteva natančno koordinacijo med lokalnimi in nacionalnimi oblastmi.
- Strogo zmanjšanje števila obiskovalcev na posameznih točkah še posebej v gorah, v glavni turistični sezoni. Ta ukrep lahko povzroči spore med mednarodnimi, regionalnimi, nacionalnimi in lokalnimi partnerji, predvsem zaradi ekonomskih koristi.

³⁶ Priporočila WTO so bila pripravljena tudi na osnovi poročil o ekoturističnih projektih različnih držav članic WTO, tako da se navedeni ukrepi že izvajajo v nekaterih državah. (<http://www.world-tourism.org/sustainable/IYE-Main-Menu.htm>, 18.9.2001)

- Reguliranje dovoljene količine časa, ki jo lahko turist preživi na ekoturistični točki, ter koordinacija frekvence obiskov tudi glede na letno dobo.
- Omejevanje dostopa glede na turistične skupine in njihovo občutljivost do zaščite okolja. Ta ukrep se lahko izvede z zahtevanjem spoštovanja navodil značilnih za posamezno obiskano točko.

10. SPREMEMBA POLITIK IN VEČJI POUDAREK NA IMPLEMENTACIJI

Predlogi politik in akcij, ki bodo predstavljeni, temeljijo na izkušnjah UNEP-a, oceni GEO-3 in širši konzultaciji s strokovnjaki in udeleženci, prikazujejo trenutni pogled na potrebne iniciative, ki bi začrtale TR za naslednjih 30 let in več.

Sledeči predlogi se lahko uporabijo tako na globalnem nivoju kot na nekem specifičnem nivoju.

10.1 SPREMEMBA INSTITUCIJ

Številne okoljevarstvene institucije so bile izvorno ustanovljene pod drugačnimi pogoji in z drugačnimi funkcijami od tistih, ki se od njih pričakujejo danes. Prilagoditi se morajo novim vlogam in sodelovanju, predvsem v luči razvoja večih hkratnih, med seboj prepletenih nivojev akcije, od globalnega do lokalnega nivoja in pa širjenje odgovornosti na civilno družbo.

Institucije naj bi stremele za spremembami k naslednjim ciljem:

- preoblikovati in okrepiti obstoječe institucije, predvsem v smeri fleksibilnosti, prilagajanja in dovoljšnje kapacitete.
- okrepiti povezanost med globalnim in lokalnimi nivoji, ter zagotoviti, da implementacija in kapaciteta prehaja na lokalne avtoritete, kjer je to mogoče.
- Racionalizirati obseg mandatov, vezanih na okoljevarstvo, številnih mednarodnih organizacij in konvencij, katerih rezultat je prekrivanje, ponavljanje in slaba razdelitev odgovornosti in problemi pri dostopu do informacij.

- podpirati sinergijo med javnimi ustanovami, think tanki in privatnim sektorjem, ki omogočajo izmenjavo idej, kapacitet in znanja.

10.2 OKREPITI SODELOVANJE INSTITUCIJ IN POLITIK, KI NA RAZLIČNIH PODROČJIH STREMIJO K ISTEM CILJU

Najbolj uspešni okoljevarstveni managerski pristopi temeljijo na politikah, ki vključujejo vrsto preizkušenih načel. Politika razvojnih procesov za okolje mora postati bolj rigorozna, sistematična in integrirana, ki lahko proizvede prikrojene politike za specifične lokacije in situacije. Za to je potrebno boljše razumevanje posledic odločevalskih procesov na okolje, boljše informacije na management okolja, prioritizacija, postavljanje ciljev, časovnih okvirov in razvoj orodij za nadzor razvoja in evaluacije rezultatov.

Razvoj okoljske politike je dinamičen, interaktiven proces, ki obsega ocenitev problemov in opcij, postavitev ciljev in oblikovanje politik, kateri sledi implementacija, monitoring, pregled, evaluacija, ponovna ocenitev in prilagoditev. Brez izvajanja celotnega kroga ni mogoče določiti ali so imele postavljene politike želen učinek in preurejati postavljene politike. Učinkovite okoljske politike sooblikujejo glavne politike in bi morale biti vključene v vse sektorje in nivoje vlade, predvsem v odločanje na področju gospodarstva. Učinkoviti nacionalni plani in trajnostne strategije povezujejo vlade, civilno družbo in privatni sektor, vključujejo različne iniciative kot so »zelene« ali »rjave« agende in najboljšo prakso določene države. S tem pride do spremembe fokusa politik z okoljske zaščite na širši koncept managementa trajnostnih virov.

10.3 OMOGOČANJE IN KOORDINACIJA MEDNARODNEGA SODELOVANJA

Delitev, podvajanje in prekrivanje med multilateralnimi okoljevarstvenimi sporazumi (MOS) odraža njihov posamezen izvor in reakcijo na vsak nov problem. Obstaja več sestankov in zahtev po poročanju, kot so jih vlade sposobne pokrivati. Dolgoročno je potreben pristop, ki stremi k izgradnji enotnega telesa mednarodne

okoljske legislative, medtem ko bodo kratkoročne iniciative pomagale sistemu delovati bolj učinkovito.

UNEP predlaga naslednje ukrepe za okrepitev mednarodne okoljske zakonodaje:

- Povečati obseg izmenjave informacij, da bi omogočili koordinacijo med podobnimi sporazumi
- Sklicevati skupne sestanke konferenc članic podobnih mednarodnih sporazumov, kot na primer sporazum o klimatskih spremembah in ozonu
- Ustanovitev skupnih finančnih sistemov, ki pokrivajo različne ukrepe MOS in vključiti regionalne sekretariate s ciljem povezati sorodne sekretariate MOS v enoten sistem.
- Spodbuditi NGO-je, akcijske skupine ter regionalne in mednarodne organizacije da promovirajo konvencije med svojimi konstituentami in jih učinkovito spremenijo v politiko
- Dati UNEP mandat, da okrepi koordinacijo med MOS
- Ustanoviti sistem nacionalnega poročanja o mednarodnih konvencijah, kar bi jih bolj povežalo z nacionalnimi politikami in programi.
- Definirati transparentne pravila nadzora (monitoring), procedure in režime za pregled in revizijo obvez, mediacijo konfliktov in ukrepe znanstvenega, tehničnega in ekonomskega svetovanja na zahtevo
- Določiti skupne a razdelane odgovornosti in obveze po okoljskih sporazumih, kjer bi bogatejše države dobile večjo odgovornost za akcijo kot revnejše države
- Dovoliti, da mednarodne in regionalne institucije rešujejo okoljevarstvene spore in jih spodbujati, da uveljavljajo sankcije proti strankam, ki se ne podreajo njihovim odločitvam, da bi s tem okrepili učinkovitost mednarodnih sporazumov.

10.4 VREDNOTENJE OKOLJU PRIJAZNEGA BLAGA IN STORITEV

Vrednotenje okolja je način za dvig pomembnosti okolja v nacionalni politični areni. V številnih poskusih so države želele razviti metode za določitev denarne vrednosti okolju prijaznega blaga in uslug in vpliv na ekonomsko aktivnost. Takšne metode potrebujejo nadaljnji razvoj in vrednotenje.

UNEP predlaga naslednje akcije:

- izboljšanje metod za izračun ekonomske vrednosti okolju prijaznega blaga in uslug in vpliv na ekonomsko aktivnost.
- ocenitev okoljskih stroškov in koristi v vseh sektorjih ekonomije, da bi vključili upoštevanje okoljskih stroškov in koristi kot standardno prakso v lokalni in nacionalni proračun, kot tudi na raven podjetij.
- podpora in spodbujanje vključitve orodij in metod za ekološki proračun v izobraževanje.

10.5 PROSTOVOLJNE POBUDE

Posvetiti bi bilo treba več pozornosti pri združevanju potenciala prostovoljnih akcij posameznikov in formalne prostovoljne pobude v poslu. Prostovoljne pobude so vse bolj opažene v privatnem sektorju, kot način prispevanja k okoljevarstvenemu načrtu, kot tudi zaradi pridobitve etikete »zelenega podjetja«. Na individualni ravni, je prostovoljna akcija osnova za številne oblike odgovornega obnašanja glede zaščite okolja.

UNEP predlaga naslednje akcije:

Spodbujati nadaljnjega sprejetja prostovoljnih iniciativ kot so:

- zaveza podjetij k doseganju dodatnih ciljev na področju varstva okolja,
- pravila delovanja za sektorska industrijska združenja glede okoljevarstvene odgovornosti.

Podpiranje prostovoljne iniciative NGO-jev, kot so:

- čistilne akcije in recikliranje;
- pogozdovanje;

- obnovitev degradiranih območij.

10.6 MONITORING IZVAJANJA POLITIK

Vlade so običajno dobre v sprejemanju deklaracij in akcijskih planov, manj pa v njihovem izvajanju. Odpravljanje pomanjkanja politične volje za implementacijo, zahteva takojšnjo akcijo. Nadzorovanje izvajanja je običajno odsotno in odgovornost nejasno določena. NGO igrajo ključno vlogo pri neodvisnem pregledu na nacionalni ravni in opozarjanje na slabo izvajanje in neuspeh politik. Čeprav določeno kritiziranje lahko iritira tiste, katerim je namenjeno, pa javni nadzor prinaša dodatno motivacijo za boljše izvajanje.

10.7 PRENOS IN DELITEV VLOG ODGOVORNOSTI

Prenos določenih odgovornosti na nižje nivoje in decentralizacija se pojavlja kot učinkovit način zagotovitve sodobne politike razvoja in implementacije. Odgovornost za številne vidike okoljskega in socialnega zdravja in varnosti leži na lokalni ravni, kjer je akcija nujna za zmanjšanje revščine, izboljšati lokalno okolje in omogočiti zgodnje opozarjanje o zadevah ki so ali bodo pomembne tudi na mednarodni ravni. Prenos moči na nižje nivoje je odvisen od oblike sistemov participativnega upravljanja z okoljem, vključitve vseh udeležencev in zagotovitve, da so vsi prisotni pri odločanju. Z možnostjo soodločanja vseh vpletenih akterjev se zmanjša tudi splošno nezaupanje še posebej zaradi spoznanja, da lahko vsak posameznik s svojimi akcijami tudi nekaj spremeni oziroma vpliva na spremembe.

UNEP predlaga naslednje akcije:

- razvoj strateških partnerstev med vladami, skupnostmi, privatnim sektorjem in NGO, predvsem za svetovanje, implementacijo in plačane aktivnosti, z jasno definiranimi odgovornostmi vsakega akterja,
- omogočiti podporo in priložnosti industriji in privatnemu sektorju, da prispeva k razvoju in implementaciji programov trajnostnega razvoja,

- dati civilni družbi centralno vlogo pri upravljanju z okoljem z odstranjanjem sistemskih ovir za participacijo, predvsem žensk, prvobitnega prebivalstva in mladine in posvetiti pozornost starodavnemu znanju,
- izboljšati institucionalne mehanizme za sodelovanje vseh udeležencev iz civilne družbe in privatnega sektorja,
- Omogočiti institucionalno legitimnost lokalne skupnosti za upravljanje z viri, z vključitvijo v nacionalni pravni sistem.

10.7.1 Lokalna akcija

Glede na to, da so bila načela Lokalne Agende 21 uspešno sprejeta tako v DVR kot industrijsko razvitih državah, daje pomembno spodbudo za decentralizacijo. Vendar pa decentralizacija na občinsko raven ni vedno povečala učinkovitost politik, predvsem v državah z niskim in srednjim dohodkom. Naštejmo nekaj razlogov:

- pomanjkanje demokracije na lokalni ravni,
- prekrivanje odgovornosti med avtoritetami,
- vpliv in kontrola virov običajno ostane na višjih nivojih oblasti,
- lokalna tehnična in institucionalna kapaciteta je šibka in prizadeta zaradi neučinkovite lokalne oblasti oziroma vodenja,

Načini okrepitve lokalne akcije:

- ustvariti zavedanje in lastništvo nad lokalnim okoljem in povezavo z globalnim okoljem med širšo javnostjo,
- ustvariti možnosti za javno sodelovanje pri odločanju o zadevah vezanih za lokalno okolje, podpirati pravice skupnosti do lastništva in upravljanja z okoljem v katerem živijo in z viri, ki jih uporabljajo.

10.7.2 Regionalna akcija

Razvoj okoljskih politik na regionalni ravni je prav tako pomemben, saj zahteva okrepitev regionalnih teles, iniciativ, institucij in zavezništev. Krepitev vlog na regionalni ravni ustvarja kapaciteto za uspešno politiko na primernem nivoju za

številne okoljevarstvene procese in nevarnosti. Gre predvsem za povezavo med lokalnim in globalnim nivojem in pa za urejanje specifik značilnih samo za določeno regijo.

10.7.3 Globalna akcija

Obseg globalnih akterjev se stalno povečuje, vključujoč medvladne organizacije, mednarodne korporacije in mednarodne nevladne organizacije. NGO-ji so vedno bolj vpleteni v mednarodno vodenje, vključno z implementacijo aktivnosti v okviru Global Environment Facility, svetovne banke in regionalnih razvojnih bank. Tak razvoj je posledica razprav številnih udeležencev na mednarodnih pogajanjih in implementacija mednarodnih programov.

11. ZAKLJUČEK

Pričakovanja po drugem srečanju na vrhu za trajnostni razvoj v Johannesburgu v Južnoafriški republiki, ki je potekal od 26. avgusta do 4. septembra 2002, so bila velika. Poleg tega je bila leta 2001 tudi deseta obletnica konference Združenih narodov o okolju in razvoju v Riu de Janeiru. Na konferenci so svetovni voditelji prostovoljno prisegli, da bodo zavarovali okolje in se hkrati spopadli z revščino. Rezultat tega mednarodnega dogovora je, da so se okoljski problemi poslabšali; naraščajo emisije toplogrednih plinov in onesnaženost zraka, večja je izguba gozdov, razkorak med revnimi in bogatimi se širi.

Seveda ne moremo reči, da se uveljavljanja načel trajnostnega razvoja niso ponekod v resnici lotili. Konkretno primere je najti na različnih koncih sveta, na raznih področjih, izvajajo pa jih bodisi lokalne skupnosti bodisi nevladne organizacije, vlade, raziskovalne in izobraževalne institucije ter podjetja³⁷.

³⁷ Naj naštejemo nekaj primerov; približno 6000 mest po vsem svetu je oblikovalo svoje Agende 21 na lokalnih ravneh. Več kot 80 držav je ustanovilo nacionalne svete za trajnostni razvoj, v okviru katerih so mnogi že zastavili zametke nacionalnih Agend 21. Mnogo podjetij že deluje po sistemu okoljskega gospodarjenja in načelu TR. V nekaterih mestih poskušajo zmanjšati onesnaževanje zraka z uvajanjem boljšega javnega prevoza, prepovedjo uporabe svinca in vpeljevanjem do okolja

Nevladne organizacije so bile tudi v Johannesburgu, tako kot pred desetimi leti v Riu, sila dejavne in ves čas v ospredju dogajanja. Mnoge so izvajale široko zasnovane kampanje, s katerimi so nenehno opozarjale svetovno javnost o bistvenih vprašanjih in problemih prihodnjega razvoja. Sodelovale, bolje rečeno, pogajale so se z vladami glede besedil konvencij in izvajale pritiske nanje, naj jih ratificirajo. Nekatere so celo pozivale h bojkotu srečanja na vrhu, češ da posamezne države in svetovna skupnost nasploh ne kažejo prevelike pripravljenosti za sodelovanje in prevzemanje odgovornosti.

Organizacija Greenpeace je rotila, da morajo državniki v Johannesburgu sprejeti zakonsko zavezujoč dogovor, vendar to ni bilo uresničeno. Pri onesnaževanju gre za dobičkonosen posel. Zadnje poročilo OZN je razkrilo, da je na primer vrednost družbe Exxon vredna več kot Peru ali Nova Zelandija, General Electric je vreden več kot Kuvajt in Shell več kot Maroko ali Kuba. Greenpeace opozarja, da so prav transnacionalke tiste, ki so povsem brezobzirne do okolja s tem, ko umazane tehnologije in industrijo, ki najbolj onesnažuje, porivajo v nekatera najrevnejša področja na svetu, hkrati pa močno lobirajo pri vladah in tako dosežejo, da mednarodni sporazumi povsem razvodenijo ali se države celo umikajo iz njih. Vendar pa so vsi zgoraj navedeni primeri, le osamljeni klici k nujnim spremembam. Konkretna akcija k zagotovitvi sprememb se odvijajo v posameznih državah ali celo samo v določenih regijah držav.

Na področju trajnostnega turizma in znotraj tega področja tudi ekoturizma do sedaj sprejete konvencije, deklaracije in izjave predvsem ostajajo na papirju in le redke

prijaznih goriv. Kar nekaj držav je uvedlo takso na ogljikov dioksid. Preučujejo možnosti spreminjanja fiskalne politike v prid varovanja okolja in socialnih pravic. Nekaj držav je sprejelo politiko nadzora nad rojstvom otrok. Ponekod že izvajajo programe boljšega gospodarjenja z gozdovi in za ribištvo. V kmetijstvu se pojavljata integralni, biološki nadzor nad škodljivci in ekološko kmetovanje. Dobre prakse se uvajajo za zmanjševanje in ločevanje odpadkov. Čiščenje odpadnih vod in racionalna poraba pitne vode je prednostna naloga v vrsti držav. Izraba obnovljivih virov energije, zlasti vetra, strmo narašča. (<http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/about.htm>, 21.11.2001)

Večina teh ukrepov pa je lokalno omejena. Edini skupni uspeh so države dosegle pri izvajanju montrealskega protokola. Gre za dogovorjeno zmanjšanje porabe snovi, ki povzročajo ozonsko luknjo.

države začenjajo resno in korenito spreminjati enega redkih »danih« virov dohodka v »obnovljiv« oziroma trajnosten vir. Seveda je težko posploševati potrebne korake v tej smeri, saj ima vsak primer (država, destinacija,...) specifične značilnosti, tako gospodarske, politične, geografske, razvojne in številne druge. Na globalni ravni, pa je mogoče določiti vlogo in naloge NGO-jev na vseh področjih življenja tudi na področju TT in s tem tudi ekoturizma. Kot sem poskušal naštet in preučiti različne vloge oz. naloge, ki jih imajo ali naj bi jih imele NGO v družbi, bi na tem mestu naštel najpomembnejše naloge oz. funkcije, ki naj bi jih imele NGO na splošni kot tudi na ravni trajnostnega turizma in ekoturizma. NGO združujejo lokalno prebivalstvo glede na skupne interese in probleme. Tako organizirane skupnosti imajo več možnosti za doseg svojih ciljev. NGO naj delujejo kot varnostni ventil, ki opozarja, mobilizira, izobražuje, usposablja, širi informacije,... Tudi svojo prvo hipotezo, ki se glasi: *»pomen nevladnih organizacij je bistven za razvoj pravega ekotuzima«* potrjujem, saj je pomen NGO za razvoj ekoturizma eden bistvenih elementov. Prenos znanja in izkušenj z mednarodnega in nacionalnega nivoja na lokalni nivo in pa z relaciji sever - jug je omogočen prav preko NGO-jev, ki združujejo lokalno skupnost v aktivno skupino. Gre za dejstvo, da lahko do kvalitetnih sprememb pride le, če lokalna skupnost deluje kot celota in ima podporo v nacionalnih razvojnih programih. Tako tudi v obratni smeri lokalna skupnost obvešča in izraža svoje potrebe preko NGO na višje nivoje. Na tem mestu potrjujem svojo drugo postavljeno hipotezo, ki se glasi: *Nevladne organizacije delujejo kot "glasnik" ljudstva na vseh ravneh (lokalni, nacionalni in mednarodni) delovanja pri uresničevanju ekoturizma kot implementaciji trajnostnega turizma; kot vrste trajnostnega razvoja na področju turizma.*

Na koncu bi želel opozoriti na začaran krog političnih, ekonomskih in mnogih drugih interesov predvsem razvitega »zahodnega« sveta, ki onemogočajo implementacijo trajnostnega razvoja v smislu poročila Bruntlandove komisije. Max-Neef predlaga preprost način, kako doseči splošno osveščenost:

I have reached the conclusion that I lack the power to change the world or any significant part of it. I only have the power to change myself. And the fascinating thing is that if I decide to change myself there is no police force in the world that can prevent me doing so. It is my decision and if I want to do it, I can do it. Now, the point is that if I change myself, something may happen as a consequence that may lead to a change in the world. (v Reid 1995, 236)

Če bi vsi ljudje začeli razmišljati v tej smeri, bi tudi tisti »ki štejejo« morali začeti delovati v smeri trajnostnega razvoja in svetle prihodnosti za sedanje in bodoče generacije.

12. VIRI

1. BENNETT, A. LeRoy (1995) International Organizations: Principles and Issues. New Jersey: Prentice Hall.
2. BIRNIE W. Patricia and BOYLE E. Alan (1995) International Law and the Environment. Oxford: Clarendon Press.
3. BRATTON, Michael (1994) Civil Society and Political Transition in Africa. Boston, MA: Institute for Development Research.
4. CANADIAN INTERNATIONAL DEVELOPMENT AGENCY (2004) Sustainable Development Strategy 2004-2006: Enabling Change, <http://www.acdi-cida.gc.ca/sds>.
5. CHARNOWITZ, Steve (1997) Two Centuries of Participation: NGO's and International Governance. Michigan Journal of International Law 18 (2).
6. CHASEK, S. Pamela (2000) The Global Environment in the Twenty-first Century: Prospects for International Cooperation. Tokyo, New York, Paris: United Nations University Press.
7. DeSOMBRE, R. Elisabeth (2002) The Global Environment and World Politics. London, New York: Continuum.
8. ELLIOT, Lorraine (1998) The Global Politics of the Environment. London: Macmillan Press.
9. Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo (1992) Ustanovna listina Združenih narodov in Statut meddržavnega sodišča. Ljubljana: NUK.
10. FENNELL, David (2000) Ecotourism, an introduction. London & New York: Routledge.
11. GUNN, C. (1994) Tourism Planning: Basics, Concepts, Issues, 2nd edition. Washington: Taylor and Francis.
12. GLOBE '90 (1990) An Action Strategy for Sustainable Tourism Development. Ottawa: Tourism Canada.
13. HASS M. Peter, KEOHANE O. Robert, LEVY A. Marc (1995) Institutions for the Earth: Sources of Effective International Environmental Protection. Cambridge, London: The MIT Press.

14. HOLDEN, Andrew (2000) Environment and Tourism. London & New York: Routledge.
15. IUCN/UNEP/WWF (1991) Caring for The Earth. A Strategy for Sustainable Living. Gland, Switzerland.
16. KEATING Michael (1995) Agenda za spremembo: s srečanja na vrhu. Ljubljana: Umanotera.
17. KOS Anita (1998) Vloga in pomen mednarodnih nevladnih organizacij v mednarodni skupnosti: študijski primer ISCOMET, diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
18. KOS Drago (2004) Tri ravni trajnostnega razvoja. Teorija in praksa, let. 41, 1-2/2004, 332-39.
19. KRIVEC Katja (2002) Varstvo okolja v tranzicijskih državah s poudarkom na sodelovanju javnosti v posotpku presoje vplivov na okolje, diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
20. LICKORISH J. Leonard, BODLENDER Johnatan, JEFFERSON Allan, JENKINS Carson (1991) Developing Tourism Destinations, Policies and Perspectives. Harlow: Longman Group.
21. MURPHY P. (1985) Tourism: a community aproach. Methuen: London.
22. NOVINEC Nina (2001) Integrativni pristop k izvajanju Konvencije o biotski raznovrstnosti in Okvirne konvencije o spremembi podnebja. Ljubljana: FDV
23. REID David (1995) Sustainable Development: An Introductory Guide. London: Earthscan Publications Ltd.
24. RYCHLY Maja (2000) Pomen turizma za gospodarski razvoj držav v razvoju. Ljubljana: FDV.
25. SADLER Benjamin (1992) Predgovor v S. Hawkes in P. Williams The Greening of Tourism: From Priciples to Practice, Simon Fraser University: British Columbia.
26. World Tourism Organization (2001) Sustainable Tourism Development for Thailand. Madrid, Spain.

27. Tourism Authority of Thailand (1997) Operational Study Project to Determine Ecotourism Policy. Thailand Institute of Scientific and Tehnological Research.
28. TODARO Michael (1995) Economic Development (5th Edition). New York, London: Longman.
29. VIG J. Norman, AXELROD S. Regina (1999) The Global Environment: Institutions, Law, and Policy. Washington D.C.: CQ Press.
30. WCED (1987) Our Common Future. Oxford: Oxford University Press
31. WEARING Stephen in NEIL John (1999/2000) Ecotourism: Impacts, Potentials and Possibilities. Oxford: Butterworth Heinemann.
32. The Global Partnership for Environment and Development : A Guide to Agenda 21 (1993). New York: United Nations.

INTERNET:

33. Global troubles took toll on tourism in 2003, growth to resume in 2004, http://www.world-tourism.org/market_research/facts/barometer/WTOBarom04_1_en.pdf, (12.01.2004)
34. Paul A. James (2000) NGO's and Global Policy-Making, <http://www.globalpolicy.org/ngos/analysis/anal00.htm> (20.12.2002)
35. NGO Status at UN, <http://www.globalpolicy.org/ngos/ngo-un/info/status.htm> (20.12.2002)
36. Resolucija 1996/31 Ekonomskega in socialnega sveta Združenih narodov, <http://www.un.org/documents/ecosoc/res/1996/eres1996-31.htm> (12.11.2001)
37. Hohnen Paul (2001) Crafting the agenda for the 21st century, http://www.oecdobserver.org/news/printpage.php/aid/519/Crafting_the_agenda_for_the_21st_century (30.3.2002)
38. Patten Chris (2000) Sustainable Development and Governance, http://www.oecdobserver.org/news/printpage.php/aid/353/Sustainable_development_and_governance (30.3.2002)

39. OECD FORUM 2001, Auken Calls for Global Deal on Sustainable Development,
http://www.oecdobserver.org/news/printpage.php/aid/452/AUKEN_CALLS_FOR_GLOBAL_DEAL_ON_SUSTAINABLE_DEVELOPMENT (30.3.2002)
40. Rasmussen Nyrup Poul (2001) Towards a sustainable future
[http://www.oecdobserver.org/news/printpage.php/aid/496/Towards a sustainable future](http://www.oecdobserver.org/news/printpage.php/aid/496/Towards_a_sustainable_future) (30.3.2002)
41. Sustainable development: Critical Issues (2001),
<http://www.oecd.org/dataoecd/29/9/1890501.pdf> (12.1.2002)
42. <http://www.oecd.org/pdf/M00017000/M00017196.pdf>
43. WILLETTS Peter (2002), What is a Non-Governmental Organization?,
<http://www.staff.city.ac.uk/p.willetts/CS-NTWKS/NGO-ART.HTM>
(23.06.2002)
44. <http://www.wttc.org/stratdev/sustainable.asp> (26.2.2002)
45. <http://www.wttc.org/stratdev/agenda21.asp> (26.2.2002)
46. WTO: ABOUT THE WORLD TOURISM ORGANIZATION (WTO-OMT)
<http://www.world-tourism.org/aboutwto/aboutwto.html> (18.9.2001)
47. Sustainable Development of Ecotourism - A Compilation of Good Practices in SMEs, <http://www.world-tourism.org/sustainable/IYE-Main-Menu.htm>
(18.9.2001)
48. WTO-UNEP CONCEPT PAPER - INTERNATIONAL YEAR OF ECOTOURISM 2002, <http://www.world-tourism.org/sustainable/IYE/WTO-UNEP-Concept-Paper.htm> (18.9.2001)
49. Sustainable development of tourism: Concepts and Definitions,
<http://www.world-tourism.org/sustainable/concepts.htm> (18.9.2001)
50. Sustainable development of tourism: Activities, <http://www.world-tourism.org/sustainable/activities.htm> (18.9.2001)
51. Resolucija 1998/40 Ekonomskega in socialnega sveta Združenih narodov,
<http://www.un.org/documents/ecosoc/res/1998/eres1998-40.htm> (18.9.2001)
52. Healy G. Robert (1997) Ecotourism in Mexico: National and Regional Policy Contexts, <http://www.env.duke.edu/faculty/healy/LASA97.html> (31.3.2002)

53. GEO: Global Environmental Outlook, <http://www.unep.org/geo> (20.12.2002)
54. GEO: Global Environmental Outlook 3,
<http://www.unep.org/geo/geo3/english/pdf.htm> (12.03.2003)
55. UNEP Tourism: Government Policy Support,
<http://www.uneptie.org/pc/tourism/policy/principles.htm> (21.11.2001)
56. UNEP: About Sustainable Tourism, <http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/about.htm> (21.11.2001)
57. UNEP Tourism: About Ecotourism,
<http://www.uneptie.org/pc/tourism/ecotourism/home.htm> (18.9.2001)
58. Conservation International: Ecotourism,
<http://www.conservation.org/xp/CIWEB/programs/ecotourism/ecotourism.xml>
I (18.9.2001)
59. UNEP (1995): UN Considers Ecotourism Codes,
<http://www.planeta.com/planeta/95/0595unep.html> (20.11.2001)
60. The Rio + 5 Forum, <http://www.ecouncil.ac.cr/rio5> (26.2.2002)
61. The Earthcharter, <http://www.earthcharter.org/earthcharter/charter.pdf>
(26.2.2002)
62. <http://nature.org/wherewework/southamerica/peru/> (05.08.2002)
63. <http://nature.org/wherewework/centralamerica/belize/press/press351.html>
(24.08.2002)
64. MADER Ron (2000) Ecotourism Champion: A Conversation with Hector Ceballos-Lascurain,
<http://www.planeta.com/planeta/00/0005qahectorceballos.html> (20.11.2001)
65. Eco-tourism Australia, <http://www.ecotourism.org.au/> (20.11.2001)
66. Thailand Authority of Tourism, www.tatnews.org/tat_news/ (12.05.2004)
67. Resolucija 4/228 Generalne Skupščine Združenih narodov,
<http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r228.htm> (25.06.2002)
68. Costa Rica Tourism Board: General framework,
<http://www.visitcostarica.com/ict/paginas/TourismBoard.asp> (02.06.2002)